

تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری د زمانی کوردیدا فەکۆلینەکا پراگماتیکییە

شیرزاد سەبری عەلی و جیهان غیاس محی

□ کۆلیژا پەروەدەیا بنیات، زانکۆیا دەوک، هەرێما کوردستانی - عێراق

کۆلیژا زمانان، زانکۆیا دەوک، هەرێما کوردستانی - عێراق

((مێژوویا وەرگرتنا فەکۆلینە: 9 تەباخ، 2018، مێژوویا رەزامەندی بەلافکرینی: 3 چریا ئیک، 2018))

پوختە

پرسیاری گرنکییەکا مەزن د زمانیدا هەیه، نەخاسە د بیافی پراگماتیکییدا. ئەف فەکۆلینە هەولدمت فەکۆلینە ل تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری د زمانی کوردیدا بکەت، ئەوژی ب مەرەما هندی کا چەوا دی دشیاندا بییت ئامارنجا پرسیارکەری (ناخفتنکەری) ب جە بهیت. ئەف فەکۆلینە ب نافونیشان: (تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) یە ئەوژی د سنووری ناخفتنا گۆفەرا بەهیدینیدا، ئەف فەکۆلینە هەولدمت فەکۆلینە ل تاکتیک و بکارهینانین هەمەجۆر بۆ پرسیاری بکەت، فەکۆلین ل دویف ریبازا وەسفی شیکاری هاتییە ئەنجامدان. ئارمانجا سەرەکی ژ ئەفی فەکۆلینە ئەو بەهیتە زانین، کا چەوا ناخفتنکەر پرسیاران پێشکێشکەت و بۆ ج مەبەستەکییە. ئەف فەکۆلینە ژ دوو پشکان پیکدەهیت، پشکا ئیک ب نافونیشان: (پرسیار و زمانی میتا) یە، کو تیدا ب شیوەکی گشتی بەحسی تیگەه و ئەرکین پرسیاری و زمانی میتا هاتییە کرن و پشکا دووی یا تایبەتە ب (تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) فە.

پێشەکی

ئەف فەکۆلینە ل دویف ریبازا (وەسفی - شیکاری)، هاتییە ئەنجامدان.

- کەرەستی فەکۆلینە:

کەرەستی ئەفی فەکۆلینە ژ ئەوان پرسیارین د ناخفتنا خەلکی گۆفەرا بەهیدینیدا دەینە ئاراستەکرن پیکهاتییە، کو زیدەتر نمونەیین ناخفتنا خەلکی سەنتەری باژیری دەوکییە.

- پرسیارین فەکۆلینە:

- نافونیشانی فەکۆلینە:

ئەف فەکۆلینە، ل ژیر نافونیشانی: (پرسیار: تاکتیک و بکارهینانین پرسیاری) یە، کو تیدا هەول هاتییەدان، بەحسی پرسیاری ژ لای پراگماتیکییە بەهیتەکرن، کا چەوا و بۆچی و بۆ ج مەبەست پرسیار دەهیتە ئاراستەکرن.

- ریبازا فەکۆلینە:

(چەمکی رستهیا پرسیارئ)، (ئەركین پرسیارئ)،
(دروستبوونا رستهیا پرسیارئ د زمانی
کوردیدا)، (پرسیار و پەيوه‌ندیین
کۆمەلایه‌تی)، (جۆرین پرسیارئ د چارچۆفی
پراگماتیکیدا)، (پرسیار و فه‌گه‌راندنا
زانایریان) و (زمانی میتا و پرسیار).
پشکا دووی: ب نافونیشانی: (تاکتیک و
بکارهینانین پرسیارئ)یه، کو به‌حسی ئەفان
بابەتان دکەت: (دارشتنا رستهیا پرسیارئ)،
(هیز د رستهیا پرسیاریدا)، (هیز و کاریگه‌رییا
رستهیا پرسیارئ)، (رەهەندیین پرسیارا بهیز)،
(تەکنیک و تاکتیکا ئاراسته‌کرنا پرسیاران)،
(تاکتیکا دارشتنا پرسیارا باش و سه‌ره‌که‌فتی) و
(مه‌به‌ست و بکارهینانین هه‌مه‌جۆر بۆ رستهیا
پرسیارئ)

پشکا ئیکی: پرسیار و زمانی میتا

- چەمکی رستهیا پرسیارئ:

رستهیا پرسیار ب چەند شیوه‌یه‌کان ژلایئ
زانایین زمانیشه هاتییه پیناسه‌کرنا، وه‌کو:
1- (دیشید کریستال) دهرباره‌ی رستهیا پرسیارئ
دبیژیت: (ئەو رستهیه ئەوا ب نیشانا پرس ب
دوماهیک دهیت (Crystal, D, 1997:249)).
2- (ستابس) دهرباره‌ی پیناسا رستهیا پرسیارئ
دبیژیت: (پرسیار به‌شکه ژ چارچۆفی زانیاری و
زانینی و دبیته گوتنه‌کا ئەکتیف) (Stubbs,)
(M, 1983:105).

ئارمانجا مه ژ نفیسینا ئەفی فه‌کۆلینی
گه‌هشتنا به‌رسفین ئەفان پرسیارین ل خواریه:
1- ئایا پرسیارئ رەهەنده‌کی پراگماتیکی هه‌یه؟
2- ده‌ووبه‌ری چ رۆله‌ک د دیارکرنا پرسیارا
پراگماتیکیدا هه‌یه؟
3- پرسیارین پراگماتیکی د بواری ئاخفتنا
ئاساییدا ده‌ینه دیتن؟
4- ئایا بواریه‌ک دشیته هه‌لگرا پتر ژ پرسیاره‌کا
پراگماتیکی هه‌بیت؟
5- پرسیار ژبلی زانینا تشتی بۆ چ مه‌به‌سته‌کا
دی ده‌يته بکارهینان؟

- گرنگیا فه‌کۆلینی :

گرنگیا فه‌کۆلینی د ئەوی چەندیادیه، کو
هه‌تا نوکه چ فه‌کۆلین ل سه‌ر (پرسیار و
پراگماتیکی) د شیوه‌زاری به‌هدینیدا نه
هاتینه‌کرنا، ئەفه ژ لایه‌کیفه و ژ لایه‌کی دیشه
پرسیارئ ب خو گرنگیا خو هه‌یه، چونکی ب
رپکا پرسیارئ گه‌له‌ک تشته ده‌ینه زانین و
مه‌به‌ست پی ئاشکه‌را دبن ب تاییه‌تی ل ده‌می ژ
ره‌خی پراگماتیکیفه فه‌کۆلین ل سه‌ر ده‌يته
ئەنجامدان.

- نافه‌رۆکا فه‌کۆلینی :

ئەف فه‌کۆلینه، زیده‌باری پيشه‌کی و
ئەنجامان ژ دوو پشکان پیکده‌یت:
پشکا ئیکی: ب نافونیشانی: (پرسیار و زمانی
میتا)یه، کو به‌حسی ئەفان بابەتان دکەت:

- 3- (پێچارد) د پێناسە کرنا رستهیا پرسیاریدا دبێژیت: (رستهیا پرسیارى گوتنهكا ئاراستهكریه بۆ گوهدارى یان خواندهفانى و رادبیت ب پرسیار کرنى ب دەرپرینهكا راستهقینه و ئهركى سه رهكى د شیوازی پرسیاریدا پیشکێشکرنا پرسیاریه) (Richard, 2002: 246).
- 4- (له دوینگ و بويسيرت) دەر باره ی رستهیا پرسیارى دبێژن: (پیشکێشکرنا پرسیارى ب ریکا رستهیا پرس دهیته ئه نجامدان، کو کهسهك پرسیارى ژ تشتهكى دکهت، ل فیرى پرسیار کردهیهكا ئاخفتنى یا نه راسته و خوویه کو کردهیهكا ئاخفتنى جیبه جیدکته) (Ludwig,) (K & Boisvert, Dan, 2008: 5).
- 5- (کرۆز) د ناف رستهیا پرسیاریدا ئامژهی ب پرسیارا نمونهی ددهت و ئهفان خالان بۆ دیاردکته:
- أ- هه بوونا کیمیا زانینى ژ لایى ئاخفتنکه ریشه.
- ب- ئاره زوویا ئاخفتنکه رى ژ بۆ پر کرنا ئهوى بۆ شاهیا ژ لایى زانینهكا باشفه هه.
- ج- ئاره زوویا ئاخفتنکه رى ئهوه، چافه رى به رسقا گوهدارى بیت، ل دهمى پرسیارى دکهت.
- د- گه لهك جارن ئاخفتنکه ر دزانیت، کا دى به رسقا گوهدارى چ بیت) (Cruse, A, 2006: 89).
- 6- ئه لیکساندهر دبێژیت: (رستهیا پرسیارى ل سه ر رستهیا راگه هاندنى دهیته دروستکرن یان دانان)
- 3- (Gelbukh, A, 2003: 6). ههروهکو د ئهفان هه ر دوو رستهیى ل خواریدا دیاردبیت:
- ئازادى نان خواری.
- ئازادى نان خواری؟
- ژ ئه نجامى ئهفان پێناسه یى سهرى، ل سه ر رستهیا پرسیار، دشیاندايه بیژن: رستهیا پرسیارى: ئه و رستهیه ئه و ب ریکا ئامرازى پرس یان بى ئامرازى پرس دروستدبیت، کو ب ئاراسته کرنا پرسیاره كى رادبیت، کو داخووا روهنکر نه كى یان جه ختکر نه كى ل سه ر تشتهكى دکهت و هندهك جارن ب مه به ست ژى دهیته بکارهینان.
- پیدفیه ل فیرى ئامژهی ب ئهوى چهندى بدهین، کو رستهیا راگه هاندنى به روفازى رستهیا پرس رادوه ستیت، ژ بهر کو رستهیا راگه هاندن زانیاریا دگه هینیت و دیاردکته، به لى د رستهیا پرسدا گوهدار ب ژیدهرى زانیاریى دهیته دانان (ئه بو به کر عومه ر قادر، 1993: 14-15).
- د رستهیا پرسیاریدا بابته یان روویدان تیدا دهینه هه لگرتن، به روفازى رستهیا راگه هاندنى، کو بابته یان روویدان تیدا دیاردبیت (شاهر الحسن، 2001: 17). وهکو د ئهفان نموناندا دیاردبیت:
- أ- شرین کچ خالا ئازادیه.
- ب- ئازاد کورمه تى شرینیه.

ئاخفتنکەری ژ پرسیاری بۆ وەرگرتنا زانیاریان نینە، بەلکو چۆدبیت بۆ تاقیکرنی بیت یان بۆ پشتراستکرنی بیت ژ راستی و نە راستیا گوهداری د بەرسقا ئەویدا. وەکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاربیت:

- تۆ ل کیفە بووی؟

ئەگەر ئەفی رستەیا پرسیاری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەربرگین، دی بینین کو(بابی) پرسیار ژ(کور)ی خۆ کریه، هەر چەندە(باب) دزانیت، کا(کور)ی ئەوی ل کیفە بوو، بەی ئەف پرسیارکرنه ژ گوهداری ب تنی بۆ پشتراستکرنییه ژ بەرسقا گوهداری، ئایا کا دی راستیی بیژیت یان نە؟

هەر وەسا پرسیارکرن ب تنی پیزانین و زانیاری وەرگرتن نینە بۆ ئاخفتنکەری، بەلکو پیزانینان دەتە کەسانین دەوروبەر ژ، واتە گوهداران. وەکو د ئەفی نموننا ل خواریدا دیاربیت:

- دەستی کچا تە شکەستییه؟

ئەگەر ئەف رستەیا پرسیاری، ژ کەسەکی بەیتە کرن و چەندین کەسین دی د ئامادەبن، ل فییری ئەو کەسین ئامادە ژ دی زانن، کو دەستی کچا ئەوی یان ئەوی یی شکەستی (عەبدولواحد مشیر دزەیی، 2014: 166).

-ئەرکین پرسیاری:

پرسیاری چەند ئەرکەک هەنە. وەکو:

وەکو دیار د رستەیا راگەهانندی، کو کیشەیا هەفپشک د نافبەرا ئەفان هەر دوو رستەیاندا، ئەو پەیوەندییا مروفایەتییه ئەوا د نافبەرا(شرین و ئازاد)یدا، کەواتە د رستەیا راگەهانندییا بابەت یان روویدان یا روهن و ئاشکرایه، بەی درستەیا پرسیارییا بابەت یان روویدان دەیتە هەلگرتن. وەکو د ئەفی نموننا ل خواریدا دیاربیت:

ج - شرین کچ خالا ئازادییه؟

کەواتە د رستەیا (ج) یا سەریدا پرسیار دەربارە ی ئەوی بابەتی دەیتە کرن ئەوی د رستەیا(ا) دا هاتی، بەرسف ژ دی ب(بە)ی یان نەخیر) بیت.

هەر وەسا ئاخفتنکەر ل دەمی ئاخفتنی دشییت یان دشیانا ئەویدا هەیه، رستەیی ب چەندین مەبەست و ئارمانجان دەرپیریت. رستەیا پرسیاری ژ ئیکه ژ ئەوان رستان، کو ئاخفتنکەر بۆ هەندەک مەبەستان د ئاخفتنییا بکار دەینیت، چۆدبیت فالاهییه کا زانیاریان د میشکی ئەویدا هەبیت، کو ب ریکا پرسیارکرنی ژ گوهداری، ئەوی فالاهییا د میشکی خۆدا تژی بکەت، یان چۆدبیت ئارەزوویا زانینا تشتەکی ل دەف هەبیت و دقیت بزانییت، کو ب ریکا پرسیارکرنی ب دەستخۆفە بینیت. ل فییری بۆ مە دیاربیت، کو گوهدار ژیدەری زانین و زانیاریانە. بەی گەلەک جارن مەبەستا

(کی، کی، چی، چ، کیشک-کیژ، چهوا(ن)،
کهنگی، کا، کانی، کیژی، چهند...هتد)
(ئهوره حمانی حاجی مارف، 1987: 257).

ئاخفتنکەر ب هاریکاریا ئهفان ئامرازان
دشیت پرسیارا جههکی، کهسهکی دهمهکی...هتد
ژگوهرداری بکهت و هەر چ زانیاریهکا ههبيت و
بقيتن ب دهستخوفه بهينيت.

واته رستهيا پرسیاری یا ب ئامراز((ئهو
رستهيه که بههوی ئامرازی پرسهوه
دروستهکریت، که به وهستانیکی کهوت و
نزمبونهوه(falling) کوتای دیت، ئهمرایش به
دواوهيه: وهك، چی پیگوتی؟)) (عهبدولواحد
مشیر دزهیی، هیژ و کاریگهری...، 2013: 42).

2- ب ریكا ئاوازی:

ئاخفتنکەر داخواز ژ گوهرداری دکهت، کو
ههلوپستی خو بهرامبهر ههرا رستهیی روهن
بکهت، ئهوژی ب پهيقا(بهلی یان نهخیر) ئهف
جوژی رستهیی ب شیوهیهکی گشتی پیدفی ب
ئامرازی پرساری نینه، بهلکو پیدفی ب هیژی
یان ئاوازا رستهیی ههیه، داکو بشیت مهبهستی
دهرپریت بو گوهداری و گوهدار زی زانیارییان
ئاراستهیی ئاخفتنکهری بکهت. وهکو د ئهفی
نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئازاد هاته دهۆکی؟

د ئهفی رستهیییدا ئاخفتنکهری، ب ریكا ئاوازا
رستهیی مهبهستا خو دهربریه و پرسیار

1-پرسیار هاریکاره بو شکاندن و نههیلانا
بهربهستی ترسی و شهرمی.

2-پیشکیشکرنا پرسیاری رهنگههانا کهسایهتیا
مروقی دیاردکته.

3-پرسیار بابهتی ل سهر چهند خالین گرنگ
دابهدکته و ئهو خال ب شیوهیی پرسیار
دهینه پیشکیشکرنا.

4-پرسیار بابهتی ئاخفتنی روهندکته و ب
شیوهکی هویر دیاردکته.

5-پرسیار رادبیت ب دیارکرن و خواندنا دیتنا
کهسی پرسیار بو دهیته پیشکیشکرنا، ئهوژی ل
دهمی بهرسف ل سهر دهیته دان(عبدالکریم فهد
الساری، 2012: 152-155).

- دروستبوونا رستهيا پرسیار د زمانی کوردیدا:

رستا پرسیاری د زمانی کوردیدا ب دوو
شیوهیان دروستدبیت، ئهوژی ئهفهنه:

(1-ب ریكا ئامرازی، 2-ب ریكا ئاوازهیی).

1- ب ریكا ئامرازی:

د زمانی کوردیدا چهندین جوړین ئامرازان
دهینه دیتن و دهینه بکارهینان د ئاخفتنیدا و
جوړهکی رستهيا پرسیاری دروستدکته، بهلی
ئهف ئامرازه د دیالیکتین زمانی کوردیدا وهکو
ئیک نینن یان هندهک گوهورینان ب خوڤه دگرن
د ئهفی فهکولینیدا. ئهه دی ب تنی بهحسی
ئهوان ئامرازان کهین ئهوپن د دیالیکتا زووروودا
بکاردهین ئهوژی ئهفین ل خوارینه:

گوتن دروستدکەن، واتە پەيوەندیيا د نافیەرا جوړی پرسیاړی و پەيوەندیيا کۆمەلایەتی پەيوەندییەکا راستەوانەیه، ئانکو نه پیچەوانەیه. هەژی گوتنییە بیژین، کو هەمی کەسین د ناف جفاکیدا نەشین هەمی جوړین پرسیاړان بکەن، بەلکو هەر جوړەکی پرسیاړی یی گریدایە ب هەندەک کەسین دیارکریفە د ناف جفاکیدا، واتە جوړەکی پرسیاړی ئاخفتنکەر دشییت ژ گوهداری بکەت، بەلی هەمان جوړی پرسیاړی گوهدار نەشییت ژ ئاخفتنکەری بکەت و بەرؤفاژی. ل فیړی گەلەک جوړین پرسیاړان د ناف جفاکیدا دەینە دیتن. ژ گرنگترین جوړین پرسیاړان ئەوین پەيوەندییین کۆمەلایەتی رۆلی خو تیدا دبینن، ئەفین ل خوارینە:

1- پرسیاړا خودان دەستەهلات:

د ئەفی جوړی پرسیاړیدا، ب تنی کەسین خودان دەستەهلات دشین ئەفی جوړی پرسیاړی ژ کەسین بی دەستەهلات د ناف جفاکیدا بکەن، وهکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی درەنگ چووێه سەر کاری خو؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاړی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو(باب)ی پرسیاړ ئاراستە(کوپ)ی خو کریه، دەربارە دی درەنگچوونا ئەوی بۆ سەر کاری، بەلی بەرؤفاژی هەمان جوړی پرسیاړی(کوپ) نەشییت بیژیتە(باب)ی خو ئەفەژی د جفاکی مە یی

ئاراستە ی گوهداری کریه، بۆ بەرسفدانا ئەفی پرسیاړی گوهداری شیان هەنە، ب پەیشا(بەلی)یان(نەخیر) بەرسف بەدەت. واتە ئەف جوړی رستەیا پرسیاړی ب ئاوازی یان ب هیژی دروستدبیت، (کوردستان موکریانی، 1986: 61). ئاوازا رستەیا پرسیاړی ژ خواری بۆ سەرییە و دوماهیکی دەیتە خواری (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2014: 166). هەرودەسا ئاوازا د رستەیا پرسیاړیدا دشیاندایه جە ی ئامرازی(ئەری) بگریت (ئافیستا کەمال مەحمود، 2009: 52). وهکو د ئەفی نموونە ل خواریدا دیاردبیت:

1- ئەری ئازاد چوو قوتابخانی؟

2- ئازاد چوو قوتابخانی؟

وهکو یا دیار د رستا ژمارە(1) دا، ئامرازی(ئەری) هاتییە بکارهینان. بەلی د رستەیا ژمارە(2) دا، ئاوازی شیاییە جە ی ئامرازی پرس بگریت.

- پرسیاړ و پەيوەندییین کۆمەلایەتی(جفاکی):

بیگومان د زیان و ئاخفتنا مە یا رۆژانەدا، مروفا چەندین رستەیان دەردبیریت، ئیک ژ ئەوان رستەیان زی(پرسیاړ)ه، کو ئاخفتنکەر ئاراستە ی گوهداری دکەت و بەرؤفاژی، بەلی ئەف پرسیاړە د ناف ئاخفتنا مە یا رۆژانەدا د هەمە جوړن، چونکی پەيوەندییین کۆمەلایەتی ئەفان جوړین پرسیاړان د ناف جفاکیدا ل دویف پلە و پایین جفاکی و ئەو دەوروبەری تیدا دەیتە

کوردیدا، چونکی د جفاکی مە دا (باب)خودان - تە چەوا خواندنا خو هیلا؟

دەستەلاتە بەرامبەر(کۆر)ی خو. پەیوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی خو د ئەفی جۆری پرسیاریدا دبینیت، ئەوژی ب تنی کەسین خودان دەستەلات دشین ئەفی جۆری پرسیارى ئاراستەى کەسین بى دەستەلات بەکن.

-تۆ بۆچی کارى خو ب دروستى ئەنجام نادەى؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەرى ديار د دوو دەوروبەریین ژیکجودا وەربرگین: د دەوروبەرى ئیکیدا ئەگەر(رێفەبەر)ی ئەف پرسیارە ئاراستەى(فەرمانبەر)ی خو کربیت و د دەوروبەرى دوویدا بەرۆفاژى ئەگەر(فەرمانبەر)ی ئەف پرسیارە ئاراستەى(رێفەبەر)ی خو کربیت، ل فیرى د ناف هەر جفاکەیدا پەیوەندییا کۆمەلایەتی رۆلی خو د هەلبژارتنا ئەوى دەوروبەریدا دبینیت، بۆ نمونە پەیوەندییا کۆمەلایەتی د ناف جفاکی مەیی کوردیدا دەوروبەرى ئیکى هەلدبژیریت، چونکی ب تنی کەسین خودان دەستەلات دشین ئەفی جۆری پرسیارى ئاراستەى کەسین بى دەستەلات بەکن.

2- پرسیارا گازندەکرنى:

د ئەفی جۆری پرسیاریدا ئاخفتنکەر د پیشکیشکرنا پرسیارا خودا گل و گازندان ل سەر کارى گوهدارى دکەت (عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەرى...، 2013: 45). وهکو:

3- پرسیارا خو مەزنکرنى(ژ خو نەگرتنى):

د ئەفی جوری پرسیاریدا، گەلەکجاران ئاخفتنکەر دى داخوازا کارەکی ژ گوهدارى کەت و گوهدار ئەوى کارى بەرامبەر کەسایەتیا خو کیم دبینیت و ژ خو ناگریت ئەوى کارى ئەنجام بەدت لەوا ئەو رادبیت پرسیارى ب شیوى حیبهتی بۆ ئاخفتنکەرى فەدگەرینیت، ژ بەر هندی ئەف جۆری پرسیارى دروستدبیت، وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەز ئەفی کارى بەکم؟! -

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیی د دەوروبەرەکی دیارکردا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخذتنگەری داخوازا کارەکی ژ گوهداری کریه و گوهداری ئەف پرسیاره ئاراستە ی ئاخذتنگەر کریه، چونکی ئاست و پلەوپایین گوهداری د بەرز د ئەوی جفاکیدا و ئەو کار ی ژ هاتییه داخوازکرن، ژبەرکو ژ ئاستی ئەوی ی جفاکی کیمتره، ژبەر هندی ژ خو ناگریت ئەوی کاری ئەنجامبەدت، ل فیری پەیوهندیین جفاکی رۆلی خو بو دروستکرن ئەفی جوړی پرسیار ی دبینن، چونکی هەر دەمی کارەک ژ کەسەکی هاته داخوازکرن و ئەو کار بەرامبەر ئاستی ئەوی ی جفاکی ی کیم بیت، ئەف جوړی پرسیار دروستدبیت.

4- پرسیارکرن ژ زانینی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا ئاخذتنگەری پیزانین دەربارە ی بابەتی هەنە و پرسیار ل دەف یا روھن و ئاشکرایه، بەلی بو هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیارکری پرسیار ی ئاراستە ی گوهداری دکەت(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 46). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- پیناسەیا کار ی تیپەر چییه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیار ی د دەوروبەرەکی دیارکردا وەرگرین دی بینین، کو(مامۆستای ئاراستە ی(قوتابی) کریه، هەر

چەندە بەرسفا ئەفی پرسیار ی ل دەف مامۆستای یا روھن و ئاشکرایه، بەلی ژ بو پشتراستکرنی ژ تیگەهشتنا قوتابییه ل سەر ئەوی بابەتی، کا ئایه قوتابی تیگەهشتییه یان نه؟ بەلی هەمان جوړی پرسیار ی، قوتابی نەشیت ئاراستە ی مامۆستای خو بکەت، ئەگەر قوتابی ئەف جوړی پرسیار ی ژ مامۆستای خو کر، دی بیتە جوړەکی دیی پرسیار ی، ئەوژی دی بیتە(جوړی پرسیار ژ نەزانینی). ل فیری پەیوهندیین کۆمەلایەتی رۆلی خو د دروستبوونا ئەفی جوړی پرسیاریدا دبینن، چونکی ب تنی کەسین ئاستی ئەوان بەرز دی شین ئەفی جوړی پرسیار ی ژ کەسین ئاستی ئەوان نزمتر بکەن.

5- پرسیارکرن ژ نەزانینی:

د ئەفی جوړی پرسیاریدا، ئاخذتنگەر ژ نەزانین پرسیار ی ئاراستە ی گوهداری دکەت، واتە هەندەک پیزانین د میشکی ئاخذتنگەریدا نینن یان د روھن و ئاشکەرا نینن و دقیت ئەوان پیزانینان ب دەستخوڤه بینیت دی رابیت ئەفی جوړی پرسیار ی ژ گوهداری کەت. وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی کۆمارا مهاباد هاتییه دامەزراندن؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا ل سەری دیار د دەوروبەرەکی دیارکردا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخذتنگەری چ پیزانین ل دور بابەتی ئەفی پرسیار ی نینن، واتە ژ نەزانین ئەف پرسیاره ژ

2. ئاستی ژناڤدا: ئیك ژ جوړو كردهیښ رستهیا پـرس ب خۆڤه دگریت (عەبولواحد مشیر دزهیی، رستهسازى و رۆنانكارى...، 2013: 97)، وهكو د ئهڤى نموونهیا ل خواریدا دیاردبیت:

- هیشتا ته جگاره نه هیلاینه؟

ئاستی سەرڤه: شیوی رستی رستهیهكا پرسه.

ئاستی ژ ناڤدا: گازندهیه سهبارته نه هیلانا جگاران.

ئهڤ چهنده دچیته د ناڤ چارچوڤی پراگماتیکیدا، چونكى ئهركی سهرهکیی رستهیا پرس زانیاری وهرگرته، بهلی ئهڤ جوړه ب گشتی ئهركی سهرهکیی رستهیا پرس لاددهن، چونكى زانیاری ل دهڤ ئاخفتنكهری ههیه، بهلی بو چهندن مهبهست و كردهیښ ژیکجودا ئاراسته ی گوهداری دكته و ئه و مهبهست و كردهیښ ژیکجودا دئهڤان رستین پرسیاریدا دهردهڤن و دبنه ئهگه ر ئه و رستهیښ پرسیارى ب ئهوی ناڤی بهینه ناڤكرن: ب ئهڤی رهنگی ل خواری:

1- پرسیارا گازندهكرنی:

ئهڤ جوړی پرسیارى لومهكرن و گله و گازندهكرنه ل سهر ئهوی تشتی هاتییه رویدان یان گوهداری ئهجمداى و پشتگوهاڤییتی، ل ڤیړی ئاخفتنكهری مافى گازندی یی هه ی ژ گوهداری بکته و گوهدار ژى ب ریكا ئهوی

گوهداری کریه، كو گوهداری پیزانین ل دور بابتهی ئهڤی پرسیارى هه نه، بهلی هه مان جوړی پرسیارى گوهدار نه شییت ژ ئاخفتنكهری بکته، چونكى پهیوهندییا كۆمه لایه تی رۆلی خو د دروستبوونا ئهڤی جوړی پرسیاریدا دبینیت ئه وژی ب تنی كه سین پیزانین ل سهر بابته کی نه بن، دی شین ئهڤی جوړی پرسیارى ژ كه سین پیزانین سهر بابته تی هه بن بکهن.

- جوړین پرسیارى د چارچوڤی پراگماتیکیدا:

جوړین پرسیارى د چارچوڤی پراگماتیکیدا هیزه كاڤه شارتی و رهوانبیژی ههیه (عەبولواحد مشیر دزهیی، هیز و کاریگه رى... 2013: 43)، چونكى ئهڤ جوړین پرسیاران ب گشتی ل دهڤ ئاخفتنكهری د روهن و ئاشكهره نه، كهواته ئاخفتنكهر ژ نه زانین یان بو وهرگرته زانیاریان ئاراسته ی گوهداری ناکته، بهلكو بو چهندن مهبهست و ئارمانجین ژیکجودا ئهڤان پرسیاران ئاراسته ی گوهداری دكته و گوهدار ژى د ئهڤان جوړین پرسیاراندا ب ریكا ئهوی ده وروبه رى ئهوی د ناڤه را ئهواندا هه ی، ل مهبهستا ئاخفتنكهری دگه هیت.

كهواته ئهڤ جوړین رستهیښ پرسیارى ب گشتی دوو ئاستان ب خۆڤه دگرن:

1. ئاستی سەرڤه: هه می كافان شیوهی رستهیښ رستهیهكا پرسه.

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریدا
ناخفتنکەری پەنا برییه بەر شیوازی گەفکرنی
ب ریکا بکارهینانا پەهیئین (کوشتن) و
(قوتان)ی.

4- پرسیار پەشیمانیی:

ئەف پرسیارە ب ئەوی مەبەستی دەیتە
گوتن، ل دەمی کەسەکی کارەك ئەنجامداییت یان
ئەنجام نەداییت و پەشیمان ببیت ل سەر ئەوی
کاری، وەکو:

- کا بۆچی من ئەو ئیشاندا؟

د ئەفی پستەیدا ناخفتنکەری
پەشیمانی دەربارە ی ئەو کەسی ئیشاندا
دەربرییه

- نەخواندن چ مفا گەهاندە مە؟

د ئەفی پستەیدا ناخفتنکەری هەلویستی
خۆ بەرامبەر نەخواندن دەربرییه و ب شیوهیی
پرسیار پەشیمانیا خۆ گەهاندییه.

5- پرسیار داخوایی:

پرسیار داخوایی ئەو پرسیارە ل دەمی
کەسەکی بقییت داخواییهکی ژ کەسی
بەرامبەری خۆ بکەت دی ئەفی داخوایی ب
شیوی پرسیار ئاراستە کەت، وەکو:

- نەچینە قوتابخانی؟

- ئەم گوڤارەکا زاروکان فەنەکەین؟

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریدا
ناخفتنکەری پرسیار خۆ ب شیوهیی داخوایی

دەوروپەری د ناڤهرا ئەواندا هەمی دی شیت ل
مەبەستا ناخفتنکەری بگەهیت (محمد حسین
نقیب، 2015: 40)، وەکو:

- ئەز تە ل سەر کاری تە نابینم؟

- ژوورا تە یا کاری هەمی گاڤا یا فالایه؟

د ئەفان هەر دوو پستەیی پرسیاریین ل
سەریدا، ناخفتنکەری گەزەندە ژ گوهداری کرییه
ل دۆر بیخەمییا ئەوی ل سەر کاری ئەوی.

2- پرسیارین تاوانبارکرنی:

د دەوروپەری دیاریکریدا دەمی کەسەکی
تاوانەك ئەنجامداییت، ناخفتنکەری د شیت ئەوی
کەسی تاوانبار بکەت ب ریکا ئاراستەکرن ئەفی
جۆری پرسیاری، دەربارە ئەو کاری ئەنجامدا،
وەکو:

- تە دەرسوکا من دراند؟

د ئەفی پستەیدا ل سەریدا گوهدار هاتییه
تاوانبارکرن ب دراندنا دەرسوکا ئەوی، کوب
ریکا پستەیدا پرسیاری ئەف کردییه ئەنجامدایه.

3- پرسیار گەفکرنی (هەرەشه):

ئەف جۆرە د ئەوی دەوروپەری ناخفتنیدا
دەیتە بکارهینان ل دەمی ناخفتنکەری د قییت
تەرس و دوو دلییی بیخیتە دلی کەسیین
دەوروپەری خۆ بۆ ئەنجامدان و ئەنجامنەدانا
کارەکی د ئەوی دەوروپەریدا، وەکو:

- کی د قییت بەیتە کوشتن بلا ئەفی کاری بکەت؟

- تەد قییت بەییه قوتان؟

لەگەڵ واقع ناگونجی)) (عەبەولواحد مشیر دزەیی،
2009 : 15). وەکو:

- ئافەرین تۆ ھەرۆ ھۆسا زویکا دەیی؟

ل دەمی رێقەبەرەك ئەفی رستەیا پرسیارئ
ئاراستە ی فەرمانبەرەكی خو بکەت، ئەگەر ئەم
ھیزی بیخینە سەر پەیفا (زویکا) دی بیتە
توانج و یاریپیکرن ب فەرمانبەری، چونکی ئەف
گوتنە ل گەل واقعی ناگونجیت و درەنگ یئ
ھاتی، زبەرھندی واتا ئەفی پرسیارئ بەرۆفازی
دبیت و دبیتە توانج ب ئەوی کەسی، چونکی
ئەو کەس بەردەوام درەنگ دەیتە دەوامی.

12- گومان دەربیرینی:

پرسیارا گومانئ ئەو پرسیارە ((کە پرسیار لە
شتیک دەکریت کە گومان لە ئەگەری پوودانی
دەکریت)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و
کاریگەری...، 2013 : 45)، وەکو:

تۆ دبیزئ ئەوی دزی کریت؟

- ئازاد دزیکەرە یان نە؟

د ئەفان ھەر دوو رستەیین پرسیاریدا،
پرسیار دەربارە ی دزیکرنا ئازادی کرییە، بەئ
گومان ھە یە ل سەر ئەفی کاری و سەد ژ سەدی
یئ پشتراست نینە.

13- پرسیارا زیدەبیزیی:

زیدەبیزئ بریتی یە ژ نواندنا تشتەکی ب
ش یوہیەکی زیدەتر ژ ئەو
ھە ی (Duny.T.T.H,2011:8) و ئەو کەسی

- تە دیت وەختئ ئەم چووینە گەشتا زانستییا
کۆلیژئ چەندا خو شبوو؟

د ئەفی رستەیا پرسیاریدا، ئاخذتنگەری
ھەولدا یە بیرا ھەفالی خو ل دۆر گەشتا زانستییا
کۆلیژئ بەینیت، کو ئەو ھەر دوو پیکفە
چوو بوونی.

10- پرسیارا شانندن و سفکاتیی:

ئەف جوړئ پرسیارئ ل ئەوی دەمی
دەیتە کەرن، دەمی ئاخذتنگەری بقییت کەسی
بەرامبەرئ خو بشکینیت یان سفکاتیی ب ئەوی
کاری بکەت ئەوی ل دەف گوھداری ھە ی یان
ئەنجامدای، وەکو:

- تۆ رابردووی خو دزانی؟

د ئەفی رستەیییدا ئاخذتنگەری سفکاتی ب
کەسی بەرامبەر کرییە ئەوژی ب ریکا
بەرچا فکرن و زفراندنا رابردووی ئەوی ب
پەنابرن بۆ بەر پرسیارئ.

- ئەفە کاری مروفا نە تۆ دکە ی؟

د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەری کاری
گوھداری شانندییە و سفکاتی ب کاری ئەوی
کرییە.

11- پرسیارا توانجی:

((توانج بەشیکە لە ناپەزایی و گلەیی کە
بە شیوہی گالتە دەردەبردیت، لە توانجدا
ھەست و سۆز دەردەبردیت بە خرابی بەرامبەر
بە کەسیک یان شتیک ئەوہی دەری دەبردیت کە

ئەوی د بەرژەوهندییا لایەکی دێژیدا بیت، ب ئەفی رەنگی:

1- مفايي ئەوی بۆ ئاخذتنگەری بیت:

- ما تۆ هەژى هندیيى ژ من بستینی؟

د فێریدا ئاخذتنگەری گوهدار هاندایە ب ئەنجامدانا کارەکی، کو مفايي ئەوی د بەرژەوهندییا ئاخذتنگەریدا.

ب- مفايي ئەوی بۆ لایەنەکی دی بیت:

- ما هوین نەشین خانییان بۆ هەژاران ئافاکەن؟

د فێریدا ئاخذتنگەری گوهدار هاندایە هندی، کو بۆ هەژاران خانییان ئافاکەن، کو مفايي ئەوی د بەرژەوهندییا هەژاراندا.

16- پرسیارا تى ئیخستنى:

ل دەورووبەرەکی دیارکریدا دەمی ئاخذتنگەری بقییت کەسی بەرامبەری خو ل دۆر ئەوی کارى ئەنجامدای تیبیخیت، ئەفی جوړی پرسیارى ئاراستەى ئەوی دکەت، وەکو:

- ئەم دى ئەفی نازدارى بۆ تە خوازین؟

د فێریدا ئاخذتنگەری گوهدار تى ئیخستییە، چونکی ب ئامادەبوونا نازدارى ب شیوهی پرسیار گوتی ئەم دى بۆ تە خوازین.

17- پرسیارا شەرمزارکرنى:

جوداهییا پرسیارا شەرمزارکرنى ژ تى ئیخستنى ئەوە، کو د پرسیارا شەرمزارکرنیدا گەلەك جارن شکاندن و ئیدانە و کیمکرن تیدا هەیه، لى د پرسیارا تى ئیخستنىدا مەرج نینە

ئەفی جوړی پرسیارى بکار دەهینیت د ساؤخکرنیدا پەنایى د بەتە بەر زیدەبیبیيى. وەکو:

- ما من سەد هەزار جارن نە دگوتە تە بخوینە؟

د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنگەری پەنا برییه، بەر شیوازی زیدەبیبیيى، چونکی پتر گوتییه ژ ئەوا هەى، چونکی چیدبیت ئەوی چەند جارین دیارکری گوتبیتى بخوینە.

14- پرسیارا زانیاریدانى:

هەر کەسەکی کۆمەکا پیزانینان یان زانیاریان هەیه، ل دەمی حەز بکەت ئەوان زانیاریان ب شیوهی پرسیار دەربەریت، پەنایى د بەتە بەر ئەفی جوړی پرسیارى، وەکو:

- ئەرى تۆ دزانى بلندترین کومت ل عیراقى کومتى هلگوردە؟

د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخذتنگەری هەولدایه زانیاریی ب شیوهی پرسیار بگەهینیتە گوهدارى، ئەوژى ئەوە کو هلگورد بلندترین کومتە ل عیراقى.

15- پرسیارا هاندانى:

((هاندانى گوێگرە بە ئەنجامدانی کارىك، کە بە قازانجى قسەکەر دەگەریتەوه)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیـز و کاریگەرى...، 2013: 14)، یان چیدبیت مفايي

هەر ب شیوهیی پرسیار رەتکرێه و گوتیی تو
بو خو بخوازه.

19- پرسیار راپورتی:

ئهف پرسیاره وه ل گوهداری دکهت، کو
دانپیدانی ب تشتهکی بکهت، کو ل دهف ئهوی
جیگیربوویه (محمد حسین نقیب، 2015: 40)،
وهکو:

- ما ئەز دایکا ته نینم؟

د ئهفی رستهیا پرسیاریدا ئاخفتنکهری
وهسا بو گوهداری دیارکرێه، کو ئەز دایکا ته
مه و تو دزانی و دقیت تو ئهفی چهندی ب
بهرچاڤ وهرگیری.

20- پرسیار پاكانه كرنی (تهبریئه كرنی):

د ئهفی پرسیاریدا ئاخفتنکهر خو ژ کارئ
نهرهوا بی گونه دکهت و وهسا نیشاندهت، کو
ئهو کار ژ ئهوی دویرن و ئهوی چ پهیهوهندی
پێهه نینه. وهکو:

- ئەز فیلبازم یان ئەوین ئافی دکهنه دناڤ
گازیدا؟

د ئهفی رستهیا پرسیاریدا ئاخفتنکهری خو
تهبریئه کرێه و فیلبازی کرێه د ستوین
هندهکین دیدا ئهوی ئهون ئهوی ئافی دکهنه
دناڤ گازیدا.

21- پرسیار نرخاندنی:

د ئهفی جوړی پرسیاریدا ئاخفتنکهر بهها و
نرخهکی ددهته تشتی بهرامبهه، ئهفجا چ

ئهف چهنده ههبيت. وهکو د ئهفی پرسیار
شهرمزارکرنیدا دیاردبیت:

- ته دایک و بابین خو ژ مال دهرئخستبوون؟

د ئهفی پرسیاریدا ئاخفتنکهری فیایه
گوهداری شهرمزاربکهت و بشکینیت ل دور کارئ
ئهوی ئههجامدای، ئهوژی دهرئخستنا دایک و
بابین خویه ژ مال، لهوا ئهف پرسیاره ژئ کرێه.

18- پرسیار رەتکرنی:

پیدفیه ئهو تشتی پرسیار ل سهر دهیتهکرن
ههبوون بو نهبيت، ئانکو ئهو تشتی تو
بانگهوازیی بو دکهی یی راست نهبيت(محمد
حسین نقیب، 2015: 40)، وهکو:

- ئهري سهرئ مه شاخ پێههه، یین ههوه پێهه
نین؟

پرسیار رەتکرنی چیدبیت ب نه راستهخو
تشتی دهیته پیشکیشکرن بهیته رەتکرن، ئانکو
چیدبیت ههبوون بو تشتی ههبيت، بهلی
ئاخفتنکهر رازی نینه ل سهر ئهوی تشتی ئهو
نیشاندهت، وهکو:

- ئاخفتنکهر: ئەم کچهکا نهخواندهوار بو ته
بهینین؟

- گوهدار: بوچی ئەم بو ته نههینین؟

د ئهفی دیالوگا ل سهریدا ئاخفتنکهری ب
شیوهیی پرسیار داخوازی ژ گوهداری کرێه، کو
بو کچهکا نهخواندهوار بخوازی، لی گوهداری

تشت ئەوی ئاخذتنکەری دقیت جیبەجیبیت،
وهکو د ئەفی پرسیارا ل خواریدا دیاردبیت:

- خودی چهوا دی کارئ ئەفی زۆرداری قەبوول
کە؟

د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنکەری دوعا
ژ خودی کریه، کو کارئ زۆرداری قەبوول
نەکەت.

24- پرسیارا نفرینکرنئ:

د ئەفی پرسیاریدا ئاخذتنکەر نفرینان ل
کەسەکی دکەت، چونکی ئەو هەست دکەت، کو
زۆلم و زۆرداری ژ لایئ ئەوی کەسیفە لی هاتیه
کرن. وهکو:

- خودی ما تو پشتا ئەفی ناشکینی؟

دقیریدا ئاخذتنکەری پەنا برییه بەر
نفرینکرنئ و داخواز ژ خودی کریه پشتا ئەوی
کەسی بشکینی ئەوی ئەوی نفرین لیگری.

25- پرسیارا مولەت خواستنئ:

د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنکەر بو
ئەجامدانا کارەکی داخوازا مولەتی ژ کەسی
بەرامبەر دخوازیت، چونکی رەنگە دشیانا
ئەویدا نەبیت ئەو کاری بکەت، لەوا پەنا برییه
بەر مولەت خواستنئ ب شیوهیئ پرسیار، وهکو:

- دشیاندا هەیه ئەز ئەفی قوتابی وەرئەگرم؟

د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ل سەریدا
ئاخذتنکەری بو وەرئەگرتنا قوتابی مولەت ژ

نرخاندن ئەوی تشتی کیم بکەت یان زیدەبکەت،
وهکو:

ا. کیم نرخاندنا تشتی:

- ئەو فرۆشگەها بی دەرگەه یا تەیه؟

د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخذتنکەری
نرخاندنا فرۆشگەها ئەوی کەسی کیمکریه،
ئەوژی ب ریکا پرسیار دەربرینی.

ب- بلند نرخاندنا تشتی:

- ئەو خانیی ل بەر پەرین ئەسمانان یئ
هەوهیه؟

د ئەفی رستەیا ل سەریدا ئاخذتنکەری
نرخاندنا خانیی ئەوان بلند و بەرزکریه،
ئەوژی ب ریکا ئاراستەکرنا پرسیارئ.

22- پرسیارا پەسن و ستایشکرنئ:

ئەف جوۆره پرسیاره هندهک جاران تیکهلی
پرسیارا زیدەبیژیئ دبیت، لی جوداهی د نافبەرا
ئەواندا هەیه، چونکی هەمی گافان زیدەبیژی
دناف پەسن و ستایشیدا نینه، وهکو د ئەفی
نمونهیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەف زەلامئ لەش جوان چ یئ تە یه؟

د ئەفی پرسیاریدا پەسن و ستایش هەیه، لی
زیدەبیژی تیدا نینه.

23- پرسیارا دوعاکرنئ:

د ئەفی جوۆری پرسیاریدا ئاخذتنکەر بو
گەهشتنا نارمانجا خو پەنایئ دبهتە بەر
دوعاکرنئ، کو ژ خودایئ مەزن دخوازیت ئەو

زمانخان لاینز دبیزیت: هەمی گافا ئاخفتنکەری
فیانا زانینا بەرسفی نینە ژ ئەوئ پرسیارا
ئاراستەگری، بەلکو مەبەستەک پئ هەپە، ئەوژ
ل دوپف ئەوی دەوروبەری دەمینیت، ئەوئ
ئاخفتن یان پرسیار تیدا دەپتە کرن (Lyons,J,
1997: 755).

کەواتە ژ روانگەها پراگماتیکفە، د شیاندایە
دەستنیشانکرن پێگەهئ پرسیارئ بەپتە کرن،
چونکی ل دەمی پرسیار د دەوروبەرهکی
دیاریکریدا و د نافبەرا ئاخفتنکەرین زمانیدا
دەپتە بکارهینان، چیدبیت بۆ چەندین
مەبەست و ئارمانجین دیارگری بیت، وەکو (بۆ
گازنەدەکرنئ، بۆ شەرمارکرنئ، بۆ
ئاگەهدارکرنئ، بۆ بیرهینانئ، بۆ تورەکرنئ، بۆ
تئ ئیخستنی...هتد.

چیدبیت هەندەک جارن پرسیارئ چ
بەرسفین دیاریگری نەبن، ئەوژ ئەگەر پرسیار
ئەفان هەر دوو مەرچین دیاریگری ب
دەستخوئفەبەپنیت:

1- ل دەمی کریارا بەرسفدانئ یا روھن و
ئاشکەرابیت، د ئەوی دەوروبەریدا ئەوئ تیدا
دەپتە بکارهینان.

2- ل دەمی ئاخفتنکەری باوهری ب گریمانین
پیشەکیین پرسیارئ هەبیت (Strazny,Ph,
2005: 889).

کەسئ بەرامبەر خواستیپە، چونکی چیدبیت
دشیانا ئەویدا نەبیت کو قوتابی وەرپگریت.

26- پرسیارا فەرمانکرنئ:

د ئەفئ جوژئ پرسیاریدا ئاخفتنکەر
فەرمانئ ل کەسئ بەرامبەر دکەت، کو کارەکی
ئەنجامبەدت. وەکو:

- ئەرئ دئ تە های ژ برایئ خو هەبیت مانە؟

د ئەفئ رستەیا ل سەریدا ئاخفتنکەری
فەرمان ل کەسئ دووئ کریپە، کو هاژ برایئ خو
هەبیت و ئەف چەندە ب شیوہیئ پرسیار
دەرپریپە.

- پرسیار و فەگەراندنا زانیارییان:

د دانوستاندنن مە یین رۆژانەدا، ئەم
چەندین پرسیاران ئاراستە دەوروبەری خو
دکەین. هەر وەسا بەررۆفازی ب شیوہیەکی گشتی
ل دەمی مە گوھ ل پرسیارئ دبیت، ئیکسەر
فەگەراندنا زانیارییان دەپتە سەر هزرا مە،
ئانکو ئەم هزر د هندیدا دکەین، کو ب تنئ
رستەیا پرسیارئ بۆ وەرگرتنا زانیارییانە ژ
گوهداری، چونکی بەهراپتر ئارمانجا
ئاخفتنکەری ئەو ل دەمی پرسیارئ
پیشکیشدکەت، کو هەندەک زانیارییان ب
دەستخوئفەبەپنیت. هەرچەندە ئەف چەندە
راستە، بەلئ ب تنئ پرسیار بۆ وەرگرتنا
زانارییان نینە، بەلکو بۆ چەندین ئارمانج و
مەبەستین ژیکجودا دەپتە بکارهینان، هەر وەکو

رێکا ئەفی جوۆری پرسیاری ئەوان زانیاریان ب دەستخۆفە بهینیت (Lyons, J, 1997: 755).
- ناخفتنکەر: کەنگی دهۆک بوویە پارێزگەه؟
- گوهدار: ل 27/ 5/ 1969.

ئەگەر ئەم تەماشە ئەفی رستەیا ل سەری دیار بکەین، کو ناخفتنکەری بۆشاهییهکا زانیاریان هەیه یان حەزا زانینا بەرسفا ئەفی پرسیاری هەیه، ژبەر هندی ئاراستە ی گوهداری دکەت و گریمانا هندی دکەت، کو گوهدار دزانیت دهۆک کەنگی بوویە پارێزگەه، ئانکو ل فیۆری فەگەراندنا زانیاریان ب رێکا گریمانەکرنییە، لەوا پرسیاری ل سەر ئەفی بنەمای ئاراستە ی گوهداری دکەت.

2- جەختکرن:

د فیۆریدا ناخفتنکەر زانیاریی دزانیت، لی بۆ پتر جەختکرن و دوپاتکرنییە، بەروفاژی گریمانەکرنییە، چونکی د پرسیارا گریمانەکرنیدا ناخفتنکەر زانیاریی نزانیت و دقیت بزانییت (HaverKate, H, 1997: 222).

فەگەراندنا زانیاریان ب رێکا جەختکرنی گەلەک ئارمانج و مەبەست ل پشت هەنە، ئانکو دفیۆریدا ناخفتنکەر رەنگە بۆ شەرمزارکرنی یان بۆ گلە و گازندی یان بۆ ناگەهدارکرنی...هتد، پرسیاری ژ گوهداری بکەت. دفیۆریدا بۆ ناخفتنکەری بەرسفا گوهداری یا گرنگ نینە،

بۆ نمونە ل دەمی ناخفتنکەر (شوفیۆر) د ترومبیلیدا ل گەل گەشتیاران یی روینستی بیت و ئەفی پرسیاری ئاراستە ی ئەوان بکەت: (ئەری هوین د بەرەهەفن؟) بی بەرسفدانا گەشتیاران شوفیۆر دی بەردەوامیی دەتە گەشتی، ئەف چەندە ژێ ئامازە ب هندی ددەت، کو شوفیۆری نەقیت بەرسفی بزانییت یان بەرسفا ئەوی بەیتەدان، هەرودسا نەبوونا بەرسفدانی ژ لایی گەشتیارانفە ئامازەیی ب هندی ددەت، کو ناخفتنا شوفیۆری وەکو لیگەرەک نینە ل دۆر بەرسفدانا ئەوی پرسیارا ئاراستەکری، بەلکو شوفیۆر ئەفی پرسیاری ب مەبەستا ناگەهدارکرنی ئاراستە ی گەشتیاران دکەت، کو دی ب ری کەقیت (Strazny, Ph, 2005: 889).

فەگەراندنا زانیاریان ب رێکا پرسیاری ب دوو رەنگان ب دەستفەدەیت، ئەوژی ئەفەنە:

1- گریمانەکرن وەرگرتنا زانیاریان:

د ئەفی جوۆری پرسیاریدا، ناخفتنکەر گریمانا هندی دکەت، کو گوهداری زانیاری ل دۆر ئەوی بابەتی پرسیار ل سەر دەیتەکرن هەنە، کەواتە د ئەفی جوۆری پرسیاریدا ل دەمی ناخفتنکەر پرسیاری ئاراستە ی گوهداری دکەت، ب تنی بۆ زانین و وەرگرتنا زانیاریانە، چونکی چیدبیت بۆشاهییهکا زانیاریان د میشکی ناخفتنکەریدا هەبیت یان حەزا زانینا تشتی هەبیت، کو ب

و مژیی و بوشایی، کو پرسیارکرن ئەوان زانیارییان دزفرینتەفە ئەوین هاتینە راستفەکرن و لادان و گشتاندن(عەبدولواحد مشیر دزەیی، پرۆگرامکردنی زمانەوانی...، 2013: 120).

هەر وەکو بۆ مە دیاربووی، کو زمانی مینا ب ریکا پرسیاران دەیتە ئاراستەکرن، کو دشیانا ئەفی زمانیدا هەیه داکۆکیی ل سەر روهنکرنا واتایا مەبەستدار و کەم و کوریین ئاخفتنی بکەت ژ بۆ دەستفەهینانا باوەرییهکا دروست، چونکی وردبینیا زمانی ل دەمی بکارهینانی دبیتە ئەگەری ب دەستفەهینانا زانیارییان ل دویف ئەو پرسیارین هاتینە ئاراستەکرن ژبۆ گەهشتن ب بەرسفەکا راست و چافەرپیکری(ابراهیم الفقی، 2009: 114).

زمانی مینا دەیتە پیناسەکرن، زمانەکی بەرزنی دان و ستاندنییه و ب ریکا پرسیارکرنی کار ل سەر پرکرن کەم و کوریین ئاخفتنی و فەگەراندنا ئەوان زانیارییان دکەت ئەوین هاتینە لادان و گشتاندن و شیواندن(ئەرشەد شوکری ئیسلام، 2014: 53).

هەژی گوتنییه بیژین ئەو زانیاریین دەینە لادان یان گشتاندن یان شیواندن، ئاخفتنکەری مەبەستەک پی هەیه، ئەوژی پیخەمەت هندییه، داکو ب ئەوی تشتی مەبەست پی هەی رازی بکەت، ئەف کارە ژی د بەرژەوهندییا

چونکی ئەو پیشووەخت زانیارییان دزانیت بەلکو ب تنی بۆ جەخت و تەئکیدکرنییه و ئاخفتنکەری مەرەمەکا تایبەت ب ئەفی جەختکرنی هەیه. وەکو:

- بۆچی هەوە ریککەفتن ل گەل تورکیا ئیمزاکر؟

د ئەفی پرسیاریدا ئاخفتنکەری ب مەرەما گازندەیی پەنا بۆ جەختکرنی برییه، چونکی ئاخفتنکەر پیشووەخت دزانیت کو ئەوان ریککەفتن ل گەل تورکیا کرییه.

- زمانی مینا و پرسیار (Language of meta):

زمانی مینا Language of meta ب واتایا ل هنداڤ یان ل دویف تشتەکی یان بەرزترین نمونەیا وردبینیا زمانی دگەهینیت (رپچارد باندر و جون جرندر). ب باشترین دانەرین ئەفی بیافی دەینە هژمارتن(ابراهیم الفقی، 2014: 114).

زمانی مینا زمانەکی هویربینییه و گەلەک گرنگیا خو هەیه، چونکی هاریکارییا مروقی دکەت ژ بۆ پرکرن کەم و کوریین ئاخفتنی و هویربینیا ئەوان زانیاریین دەینە ئاراستەکرن دکەت، کو رازیکرنی ب دەستفە دەینن و ب ئارمانجا گەهشتنا واتایەکا راست، هەر وەسا ب ریکا زمانی مینا دشیانداپە خو ژ هەست و نەستان دویر بیخین و بگەهینە تیگەهشتنەکا لۆجیکی و هۆشەکی، کو ئەف چەندە ب ریکا پرسیارکرنی دەیتە ئەنجامدان بۆ نەهیلانا تەم

ب- ئاخذتنکەر: ئەز ھەمی سالان یی دەرچوویم.
گوھدار دشیٹ راستییا ئاخذتننا ئاخذتنکەری
بزانیت، ب رپکا ئاراستەکرنا ئەفان پرسیارین ل
خوارئ دیارکری:

ت- گوھدار:

- تۆ ژ دایکبووی سالا چەندیی؟

- نوکە تۆ ل پۆلا چەندیی؟

- کیژ سالی تۆ چویە قوتابخانی؟

... ھتد.

ھەر وەکو بەری نوکە مە دیارکری ب رپکا
بکارھینانا پرسیاران زانیاریین ھاتینە گشتاندن
و کرتاندن و راستفەکرن دشیاندايە بەینە
فەگەراندن، کو ل خوارئ دی ھەولدهین، ئەف
چەندا مە گوتی پتر دیاربکەین:

1- گشتاندنا زانیارییان:

گشتاندنا زانیارییان ئەو ھەمی ئاخذتنکەر
ھندەک زانیارییان وەر بگریت و مەزن بکەت و ل
سەر بابەتی یان ھزری ھەمیئ گشتگیر
بکەت (شریف عرفە، 1988: 4). بۆ نمونە:

- ھەمی کورد دلسۆزن.

ل فیئری ئاخذتنکەری پەنا بریە بەر
گشتاندنا زانیارییان، ئەوژی چیدبیت ژ ئەگەری
ئەنجامدانا کارەکی بیت ل گەل کوردان و
کوردان دلسۆزییا خو بۆ دیارکربیت و ھزرا
گشتگیریی ل دەف پەیدادبیت و دبیزیت (ھەمی
کورد دلسۆزن)، بەلی گوھدار دشیٹ گشتاندنی

ئاخذتنکەریدايە، ئەوژی چیدبیت ژبەر ھۆکاری
ترسی بیت یان شەرمی بیت... ھتد ئەف چەندە
دجیتە د ناف سنووری پراگماتیکیدا، چونکی
ئاخذتنکەر ب مەبەست ئەفی چەندی دکەت
(شیرزاد سەبری ھەل، 2014: 85)، بەلی ل

دەمی ئاخذتنکەر ب ئەفی کاری رادبیت جوړە
تەم و مژی و بۆشاهیەکی ل دەف گوھداری
دروستدکەت و گوھدار ژی بۆ دوپاتکرن و
جەختکرنا ئاخذتننا ئاخذتنکەری رادبیت ب

ئاراستەکرنا ھندەک پرسیاران ژ بۆ فەگەراندنا
ئەوان زانیاریین ژ لایئ ئاخذتنکەریفە ھاتینە
لادان و گشتاندن و شیواندن، ژبەر ئەفی چەندی
ئەم دشیین بیژین پەیوھندیەک ل فیئری د
نافبەرا زمانئ میتا و پرسیاریدا دروستدبیت
ئەوژی پەیوھندیەکا راستەوانیە نە

پیچەوانیە، چونکی زمانئ میتا ب خو پرسیارە
و ب رپکا پرسیاران دروستدبیت و ھەر ب رپکا
پرسیاران، فەکۆلینی ل ئەوان زانیارییان ئەوین
ھاتینە لادان و گشتاندن و شیواندن بۆ نەھیلانا
ھەر تەم و مژی و بۆشاهی و گومانەکی دکەت.

بۆ نمونە، ل دەمی ئاخذتنکەر رستەیەکی
ئاراستە ی گوھداری دکەت، بەلی ل دەمی
ئاخذتنکەری گومان ل سەر رستەیا ئاراستەکری
ھەبیت، دی شیت ب رپکا ئاراستەکرنا کۆمەکا
پرسیاران بگەھیتە راستیی، وەکو د ئەفی
دیالوگا ل خواریدا دیاردبیت:

راستفەدکەت، ئەفەزێ ب چەند شیوەیەکان دروستدبیت، وەکو جوانکرنا بابەتی و زێدە تەرکیزی ل سەر بکەت یان ب کیمیفە تەماشە بکەت یان بچوێک و مەزنبکەت یان دەمی زێدەبێژیی تێدا بکاربەینیت (جوزیف اۆکانور، 2007: 173). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- دەوک بویکا کوردستانییه.

د ئەفی رستەیییدا ئاڤتەنکەری زێدەبێژی د ئاڤتەن خۆدا بکارهینایە و دیارکریه دەوک ژ هەمی باژیرین دیین کوردستانی جوانتر و خۆشترە، ئەفە د دەمەکیدایە، کو رەنگە ئاڤتەنکەری باژیرین دیین کوردستانی

نەدیتەن ژبەر هندی زێدەبێژی د ئاڤتەن خۆدا بکارهینایە، بەلێ گوهدار دشییت ئەفی زێدەبێژیی یان راستیا ئەفی زێدەبێژیی دیاربکەت ل دەمی هەندەک پرسیاران بۆ دوپاتکرنا ئاڤتەن ئاڤتەنکەری ئاراستەبکەت، وەکو:

- تە چ بەلگە هەنە؟

- ئەری تە باژیرین دیین کوردستانی دیتینە؟

- بۆچی وە دبێژی؟

...هتد.

نەهیلیت و راستیا گوتنا ئاڤتەنکەری بزانییت ب ریکا ئاراستەکرنا هەندەک پرسیاران، وەکو:

- تە چ بەلگە هەنە؟

- بۆچی تۆ ئەفی چەندی دبێژی؟

- ئەری هەمی کورد دلسۆزن؟

- کەسی خیانت نەکریه؟

... هتد.

2- ژیرنا زانیاریان:

ژیرنا (کرتاندا) زانیاریان ئەو ل دەمی زانیاری ب تەمامی ژ لای ئاڤتەنکەریه نەهینە گوتن (شیرزاد سەبری عەلی، 2014: 87). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئازاد باشترین قوتابییه.

د ئەفی رستەیییدا کرتاندا زانیاریان هەیه، چونکی د فییریدا نەهاتیه دیار کرن ئازاد ژ کێ باشترە و بۆچی باشترە...هتد، بەلێ گوهدار دشییت کرتاندا زانیاریان نەهیلیت ب ریکا ئاراستەکرنا هەندەک پرسیاران، وەکو:

- ژ کێ باشترە؟

- بۆچی باشترە؟

- چ تاییبەتەندی ل دەف هەیه؟

... هتد.

3- راستفەکرنا زانیاریان:

مەبەست ژ راستفەکرنا زانیاریان ئەو، کا چەوا ئاڤتەنکەر زانیاریان دگوهوریت یان

پشکا دووی؛ تاکتیک و بکارهینانین

پرسیاری

- دارشتنا رستهیا پرسیری:

1. هەلبژارتنا پەیفان بۆ رستهیا پرسیری:

بۆ دانانا هەر رستهیهکا پرسیری ئاخذتتکەر د فەرھەنگا میشکی خۆدا پەیفان هەلبژیریت بۆ ئەوی دەربرینا کو ئەوی دقیت بگههینیتە گوھی گوهداری، بەلی پیدفییە ئەف پەیفە ب شیوہیەکی ورد و هویر بهینە هەلبژارتن و ئەگەر پیدفی بوو پەیف و زاراقین بیانی ژێ تیدا بهینە بکارهینان(سامی محسن خاتانە و احمد عبدالطیف ابواسعد، 2010: 218). داکو گوهدار ژێ ل دویف ئەوان پەیفین

پرسیاری، ژبەر هندی د هەلبژارتنا ئەواندا مەرج نینە ل دویف ریزمانا زمانی ب خۆ د نافی رستهییدا بهینە دانان، بەلکو ل دویف مەبەستا ئاخذتتکەری و جەختکرنا ئەوی ل سەر کەرەستین رستهی دەینە دانان، داکو گوهدار ژێ ل دویف ئاواز و هاتن و ریزکرنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیرییدا وەکو مەبەستا ئاخذتتکەری دقیت بەرسقی ل سەربەدەت، وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- کەنگی تە ئەف پەرتووکه خواند؟

- تە ئەف پەرتووکه کەنگی خواند؟!؟

ئەگەر ئەم ئەفان هەر دوو رستهیان د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگیرین دی بینین، کو واتا ئەفان هەردوو رستهیان یا ژیکجودایە، چونکی جەھێ هاتنا ئامرازین پرس د ئەفان هەر دوو رستهیاندا یا ژیکجودایە، وەکو یا دیار، کو د رستهیا ئیکیدا ئامرازێ پرس ل دەسپیکا رستهی هاتییه و مەبەستا ئاخذتتکەری ژ ئەفی، رستهیا پرسیری دیاردکەت و جەختی ل سەر ئامرازێ پرس دکەت و ئامازەیی ددەتە دەمی خواندنا پەرتووکی، بەلی د رستهیا دوویدا ئامرازێ پرس ل نیفا رستهی هاتییه و ئاخذتتکەری جەخت ل سەر دەمی خواندنا پەرتووکی نەکریه، بەلکو جەختکرنا ل سەر لەزاتییا خواندنا پەرتووکی ژلایێ گوهداریفە،

هەلبژارتی و دەربرینان، کو ب شیوہی پرسیری ئارپستە ئەوی هاتینە کرن، وەکو پیدفی بەرسقی ل سەر بەدەت. هەرودەسا دانانا ئامرازین پرس چ ل(دەسپیکی، نیفەکی یان دوماهیکی) د رستهیا پرسیرییدا گرنگیا خۆ یا تاییبەت هەیه، چونکی جەھێ هاتنا ئەفان ئامرازان د رستهیا پرسیرییدا دبیتە ئەگەری گوهورینا واتایا رستهیا پرسیری، هەرودەسا چونکی ئەف ئامرازە هیژەکا تاییبەت ددەنە رستهیا

دزه‌یی، 2012: 47). لیل فیرئ ئاریشه نابیت
ئه‌گهر ئهو واتایا د رسته‌یا پرسیاردا هه‌ی یا
راسته‌وخونه‌بیت، چونکی گه‌له‌ک جارن
ئاخفتنکهر پرسیارئ ب مه‌به‌ست ئاراسته‌ی
گوهداری دکه‌ت، ئه‌فجا چ ب مه‌به‌ستا شکاندنئ
بیت یان ره‌خنه‌بیت...هتد. وه‌کو:

- کارئ هه‌وه ئه‌فه ؟

- هه‌وه دفا ئه‌فه ب سه‌رئ مه‌ به‌یت؟

- **هیز د رسته‌یا پرسیارئدا:**

هیز- Power ب چند ره‌نگان هاتیه
پیناسه‌کرن، وه‌کو ل خواری دیاردبیت:

1- د (فه‌ره‌نگا کامریچ) دا ب ئه‌فی شیوه‌یی
پیناسه‌یا هیزئ هاتیه‌کرن: هیز بریتیه ژ
شیانا زالبوونی و کونترۆلکرنئ ل سه‌ر رویدان و
که‌سان(عه‌بدولواحد موشیر و شیرزاد سه‌بری
عه‌ل، 2013: 77).

2- (لوسیر) پیناسه‌یا هیزئ دکه‌ت و دبیزیت:
شیان و کاریگه‌رییا که‌سه‌کیه ل سه‌ر که‌سه‌کی
دیتر بۆ ئه‌نجامدانا کاره‌کی، کو نه‌فایه ئه‌وی
کاری ئه‌نجامده‌ت (Lussier,R,2005:323).

3- (گریس و میلس) ده‌باره‌ی پیناسه‌یا هیزئ
دبیزن: هیز ده‌لیقا کومه‌کا که‌سانه، داکو شیانی
خۆ د کاره‌کی کومدا جیه‌جیه‌کته‌ت خۆ ئه‌گه‌ر
دژی ره‌تکرنا که‌سین دی بیت ئه‌وین به‌شداریئ
د کاریدا دکهن (Gerth & Mills,1946:180).

ژبه‌ر هندئ گوهدار ژ ل دویف مه‌به‌ستا
ئاخفتنکهری و جه‌ی هاتنا ئامرازان و ئاوازا
رسته‌یی به‌رسقین جودا دی ئاراسته‌ که‌ت.

2. هه‌لبژارتنا ده‌می بۆ پرسیارئ:

ل ده‌می ئاخفتنکهر هزر ل هندئ دکه‌ت، کو
پرسیاره‌کی ژ گوهداری ل سه‌ر هه‌ر رویدانه‌کی
بکه‌ت، باشتره ل سه‌ر ئه‌وی، ئه‌وی چه‌ندئ
بزانیت، کو ئه‌وه(ده‌می) ئاخفتنکهر پرسیارئ ژ
گوهداری دکه‌ت پیدفیه(ده‌می) رویدانئ ب خۆ
بیت، چونکی گوهدار یئ هاریکاره پتر زانیاریان
بده‌ت ل سه‌ر رویدانا هاتیه‌ه
ئه‌نجامدان(عه‌بدولواحد مشیر دزه‌یی، 2012: 47).

3. هه‌لبژارتنا جوړئ پرسیارئ:

ل ده‌می ئاخفتنکهر پرسیارئ ژ گوهداری
دکه‌ت، پیدفیه جوړه‌کی پرسیارئ هه‌لبژیریت و
ئه‌ف جوړئ پرسیارئ یئ پیدفی بیت و دویر
نه‌بیت ژ بابته‌ی و ده‌می خۆ یئ گونجایدا بیت
و ل گه‌ل که‌سی به‌رامبه‌ر و هه‌لوپستی ئه‌وی
بگونجیت، هه‌روه‌سا ئه‌ف جوړئ پرسیارئ ئه‌وی ژ
گوهداری ده‌یته‌کرن، پیدفیه دریز و ئالۆز
نه‌بیت، به‌لکو پیدفیه کورت و روه‌ن و
ئاشکه‌رابیت، داکو گوهدار ب دروستی بشیت
به‌رسقئ ل دویف جوړئ پرسیارئ بده‌ت، ئه‌وا بۆ
ده‌یته‌ ئاراسته‌کرن و ئاخفتنکهر ژ د هه‌مان
ده‌مدا ئه‌وان زانیارییان ب ده‌ستخوفه‌ به‌نیت
ئه‌وین ئه‌وی دفا(عه‌بدولواحد مشیر

ئیک رسته د هەر زمانهکیدا ئیک جوړی هیزی ب خوقه بگریت، چونکی د هەر دەوروبه رەکی جفاکیدا ژ ئەنجامی کەلتوور و دابونەریتان... هتد ژیک دەینە جوذاکرن و وهکو ئیک نینن. وهکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی زویکا ناھییه مال؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهی د دەوروبه ری جفاکی کوردیدا وەرگرین، هیزا ئەوی دی یا جوذابیت ژ دەوروبه رەکی دیی جفاکی. ئەگەر ئەم ئەفی رستهی د دەوروبه ری جفاکی کوردیدا وەرگرین، دی بینن ئەف رستهیه (باب) یان (دایک) ئ ئاراسته ی (کور) ئ خۆ کریه، کو هیز د ئەفی رسته یا پرساریدا یا دیاره، چونکی (باب) یان (دایک) خودان دەسته لاته بهرامبه ر (کور) ئ خۆ، به لئ هه مان رسته یا پرساری د دەوروبه ری (ئینگلیزی) دا وەرگرین چیدبیت هه مان هیزی ب خوقه نه گریت، چونکی چیدبیت (باب) یان (دایک) ئ هه مان دەسته لات نه بیت بهرامبه ر (کور) ئ خۆ، واته هیزا هەر رسته یه کی ژ جفاکه کی بۆ جفاکه کی دی دهیته گوهورین.

- مامۆستا تۆ بۆچی درهنگ دهیی؟

ئەگەر ئەم ئەفی رسته یا پرساری د دەوروبه رەکی دیارکریدا وەرگرین، کو فه رمانبه ری پرسار ژ ریفه به ری خۆ کریه، سه باره ت درهنگ هاتنا ئەوی، ئەف جوړی

4- (هوفمان) دببیت: هیزا ئەرینی شیانه ل سەر ئەنجامدانا تشتی ب ریکا فه دیتنا هیزا مروفی و شیانا تایبه ت بۆ ئەنجامدانا فه رمانه کی (Hoffman, J & Graham, G, 2009:5).

واته ئاشکه رایه بابته ی زمانی خالا ئیکیه د ئەفی بابته یا، چونکی ب ریکا زمانی، هیزی شیانا کونترۆل کرنی و زالبوونی هه یه، ئانکو بابته ی زمانی بابته ته کی گرنه گه د ژیا نا مروفا یه تییدا، چونکی ئەم بۆ هەر لایه نه کی ژیا نی بچین، دی بینن زمان بوویه پشکه کا گرنه گ ژ ئەوی لای ژیا نی و ژئ نا هیته جوذاکرن، ژبه ر ئەفی چه ندی گه له ک زانا و فه کۆله ران دیارکریه، کو زمان دیارده یه کا کۆمه لایه تییه. ل فی ری بۆ مه دیاردبیت، کو ب ریکا زمانی مروف دشی ت د ناف کۆمه لگه هیدا بژی ت و ئەرکی کۆمه لایه تی جیه جیه کت، ههروه سا زمان ناسنامه یا هه ر جفاکه کیه و په وپایه یا ناخفتنه ری جفاکی دیارده کت، ههروه سا هه ر رسته یه کا زمانی چ (راگه هاندن، فه رمانی، پرساری... هتد) بیت، هیزه کا تایبه ت ب خوقه دگری ت و ژ ئەنجامی دەوروبه ری ئەوی جفاکی هیز و بیه زی رسته ی دیاردبیت و هیز و بیه زی هه ر رسته یه کی د گوهورینیدا یه ژ ئەنجامی ئەوی دەوروبه ری جفاکیی رسته تییدا دهیته گوتن و په یادبیت. واته مه رج نینه

چونکی چ هیژد ئاخفتنا ئەواندا دیار نابیت، بەلێ بەرۆفاژی ئەگەر(فەرمانبەر)ەک ل گەل(رێفەبەر)ی خۆ باخفیت یان دانوستاندنی بکەت، واتە خودان ئێک ئاستی جفاکی نەبن ئەو ب شیوازی فەرمی دەیتە نافکرن، چونکی هیژد ئاخفتنا ئەواندا بەرچاقدبیت.

د ئەفان هەر دوو شیوازاندا دوو پەپوهندی دەیتە دیتن، ئەوژی(پەپوهندیا ئاسویی و پەپوهندیا ستوونی)نە (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 18).

ا- پەپوهندیا ئاسویی: ئەف پەپوهندیە د نافبەرا تاکە کەسین جفاکیا دروستدبیت، بەلێ پیدفیه خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د ئەفی پەپوهندییدا چ هیژ دیارنابن، چونکی هەردوو سەر ب ئێک ئاستی جفاکینە وەکو، پەپوهندیا جفاکی د نافبەرا دوو هەفالان، یان دوو فەرمانبەران، یان دوو ماموستایاندا... هتد

ب- پەپوهندیا ستوونی: ئەف پەپوهندیە د نافبەرا تاکە کەسین جفاکیا دروستدبیت، بەلێ بەرۆفاژی پەپوهندیا ئاسوییە ل فییری پیدفی نینە، کو خودان ئێک ئاستی جفاکی بن و د ئەفی پەپوهندییدا هیژ رولەکی سەرەکی دبینیت، چونکی خودان ئێک ئاستین جفاکی نین وەکو، پەپوهندیا جفاکیا د نافبەرا رێفەبەری و فەرمانبەریا یان د نافبەرا

رستەیی د دەوروبەری جفاکی کوردیدا رستەکا پرسیاری یا بیھێژە، چونکی فەرمانبەری دەستەلاتەکا کیمتر ژ یا رێفەبەری خۆ هەپە، بەلێ چیدبیت هەمان رستە د جفاکەکی دیدا، رستەپەکا پرسیاریا بەیژبیت.

پیدفیه ئامازەیی ب ئەوی چەندی بدەین، کو د ژیا نا مە یا رۆژانەدا مروف ب گشتی، ب دوو شیوازان دئاخفیت: ئەوژی شیوازی ئاسایی و شیوازی فەرمی(رەسمی)یە (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 8).

د شیوازی ئاسییدا ئاخفتن د نافبەرا کەس و کار و هەفال و برادەراندا... هتد، دەیتە بکارهینان، هیژ د ئەفی شیوازییدا گەلەک کیم دەیتە بکارهینان، ب تنی د ھندەک حالەتاندا نەبیت ئەوژی(تۆرەبوون، گل و گازندە... هتد، بەلێ د شیوازی فەرمیدا ئخفتن((لە نیوان ئەو کەسانە بەکار دەھینریت کە ناسیاویبەکی زۆریان لەگەل یەکتەر دا نەبیت)) (عەبدولواحد مشیر دزەبی، 2009: 8). جیاوازی ئەفی شیوازی ئاخفتنی ل گەل شیوازی ئاسایی ئەوە، کو هیژد شیوازی فەرمیدا دەیتە بکارهینان، کو بەرۆفاژی د شیوازی ئاسییدا نەیتە بکارهینان یان کیم دەیتە بکارهینان. بۆ نمونە شیوازی ئاخفتنی د نافبەرا دوو(فەرمانبەران، هەفالان، ماموستایان، رێفەبەران... هتد)دا، واتە خودان ئێک ئاستی جفاکی بن، ب شیوازی ئاسایی دەیتە نافکرن،

-ھێز (power) و کاریگەریا رستەیا پرسیاړی:

دئاخفتن و ژيانا مه يا رۆژانهدا، ئەم چەندین رستەیان دەردبەڕین، کو هەر رستەیهکا دەیتە دەربەڕین، ھێزەکا تايبەت ب خوقە دگريت، ئەفجا هەر چ جوړی رستەیی بیت(راگەهانەدن، فەرمان، سەرسورمان، پرسیار)، واتە((ھیزی رستە ئەو ھێزە سەرەکیە کە رستە وەریدەگریت و بە پیی جوړی رستەکان دەگۆریت...)) (عەبدولواحد مشیر دزەیی، رولی نیشانە... ، 2013: 656).

بەلێ ل فیڕی ب تنی ئەم دی نامازە ب(ھیزا رستەیا پرسیاړی) دەین، ئەوژی وەکو ئالافەکی فیڕکرنییە و بو سەردەمی گەلەک کەفن دزفريت، د راستیدا پرسیار د سەردەمی کەفن و نویدا هاندرەکی سەرەکی بوویە ژبو فەدیتن و زانینەکا نوی، د ئەفی بواریدا زانا(ئەنشتاین) دبیزیت: ئەگەر من دەمژمیرەک هەبیت بو چارەسەرکنا ئاریشەکی و ئەز یی پیگیریم ب چارەسەرکنا ئەوی ئاریشی، ئەز دی رابم ب دەستنیشانکنا پرسیارەکا گونجای و بەیز ئەوا کو پیدافیە بەیتە کرن، چونکی ئەگەر پرسیار یاگونجای و بەیز بیت ئەز دی شیم، ئاریشی ب کیمر ژ پینج خولەکان چارەسەرکەم (http://www.personal.psu...).

ھەر وەسا ھەمان زانا دبیزیت: تشتی گرنگ ئەو تۆ ل سەر پیشکیشکنا پرسیاران

مامۆستای و قوتابیدا...ھتد. وەکو د ئەفان نمونین ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ بۆچی رۆژانە وانین خو ناخوینی؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاړی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەر بگرن، ئەگەر ئەف پرسیارە قوتابیەکی ئاراستە ی هەفالی خو کربیت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی هەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاړیدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار مامۆستا ژ قوتابیەکی خو بکەت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی هەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکیفە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاړیدا ھەیە، چونکی مامۆستای ھیزەکا پتر ژ یا قوتابی ھەیە.

- تە بۆچی ئامان نەشویشتینە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیاړی د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەر بگرن، ئەگەر خویشکی ئاراستە ی خویشکەکا خو کربیت، دی بیتە پەیوەندییا ئاسویی، چونکی هەر دوو سەر ب ئیک ئاستی جفاکینە و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاړیدا نینە، بەلێ ئەگەر ھەمان پرسیار دایکی ئاراستە ی کچا خو کربیت، دی بیتە پەیوەندییا ستوونی، چونکی ب سەر ئیک ئاستی جفاکیفە نین و ھیز د ئەفی رستەیا پرسیاړیدا ھەیە، چونکی دایک خودان دەستەھلاتە بەرامبەر کچا خو.

بهري ههر تشتهكي پرسيار هيژي ددهت و بهرپرسه ژ دانوستاندني ئهفجال دهمي پرسيار دهيتته پيشكيشكرن، فشارهكا جفاكي يا بهيژل سهر كهسي ههيه، كو دقيت بهرسقي ل سهر بدت، بو نمونه: ل دهمي پيشكيشكاري پروگرامهكي پرسيارهكي ژ سياسه تمه دارهكي دكهت، كو پيشكيشكار د ئهوي جهيدا يي بهرپرسه ژ ئهوي دانوستاندني، ژ بهرهندي ئازادبيي يان ريكي نادهته سياسه تمه داري ئهوي تشتي بيژيت ئهوا ئهوي دقيت، بهلكو ئيكسهر پيشكيشكار ب ريكا پرسيارهكا دي دشيت كونترولي ل سهر بكهت و ناهيليت وهكو ئهوي بفييت باخفييت، ژ بهرهندي ئهفي چهندي سياسه تمه دار خو نه رازيدكهن بهرامبهر پيشكيشكاران ل دهمي ئهوان پشت گوه دهافيژن و ناهيلان وهكو ئهوان بفييت بهرسقي ل سهر پرسياران بدن... (http://changminds.org...).

2. زانيارى:

زانيارى هيژه و ههر تشتهكي ئاخفتنكه ب ريكا پرسيارى ب دهستخوفه دهينيت زانياريه، ل دهمي ئهوي هوشاربيت ل گهل پرسيارين خو؛ ل ئهوي دهمي ئهوي دي شيت ههمي زانياريين پيدفي و ب مفا ئهوين هاريكاريا ئهوي دكهن ژ بو جيبه جيكرنا نارمانجين ئهوي ب دهستي

نهراوهستي (Eric E. Vogt, (n.d):29). واته ئهف زانايه داخوازدهت، كو تو بهردهوام پرسياران بكه، چونكي ئهف بهردهواميا پرسياران دبته هيژهك و ب ريكا ئهفان رستهيين پرسياريين بهيژ تو دشتي تشتي ته بفييت ب دهستخوفه بيني، وهكو د ئهفان خالين ل خواريدا دياردبيت:

1- پرسيارا بهيژ هاريكاره بو فيركرن.

2- پرسيارا بهيژ ريخوشكهره بو داهينان و ري فهكرن.

3- پرسيارا بهيژ هاندانه بو هزركرنهكا نوي.

4- پرسيارا بهيژ بهرسينگرتنا گرمانهيان دكهت.

5- پرسيارا بهيژ نائيندي مه روهندكهت.

وهكو يا ديار پرسيارا بهيژ، رولي گرنگي هه و هاريكاره بو گه شه پيدان و زانينا مروفي، بهلي پرسيار ل هندي دهيتته كرن، نه گهر ههتا ئهوي رادهي پرسيار د نافراندن و پيش ئيختنا زانينا مروفيديا يا گرنگ بيت، ئهري بوچي سيسته مي مه يي فيركرن گرنغيي ب ژ بهركرن و بهرسقين نهلف و جيگير ددهت، ل جهي جهختكرن ل سهر هونهري پرسياركرن Eric (E. Vogt, (n.d):29).

پرسيار گهلهك هيژي د دانوستانداندا ددهت، ئهفين ل خواري هندهك مفا، كو دشياندايه ب دهستخوفه بينين، ل دهمي بكارهينانا پرسيارى:

1. كونتروليكرن:

دقیقت ب دەست خو بیخیت ژ ئەوی بەرسقا گوهداری دای.

پرسیارا گرتی ژ ی گرنگی و هیزهکا تایبەت بخۆفە دگريت، کو وەل کەسی بەرامبەر دکەت، کو بەردەوام هزرېکەت ل سەر ئەوی پرسيارا بو دەیتە ئاراستەکرن و ئاخذتنگەر ژ ی دەمان دەمدا دشیاندايه گوهداریا ئەوی هزرې بکەت ئەوا ژ بەرسقا گوهداری ب دەستفەدەیت. بو نمونە دەمی ئاخذتنگەر پرسيارەکا وەکو) ئەرې هوین دې بەشداریی د شەپیدا کەن یان نە؟) ئاراستە ی گوهداری دکەت، ئەو گوهداری نەچاردکەت بیژیتي(بەلې) یان(نەخیر) ب ئەفی بەرسفدانې ئەو دې شیت گوهداریا هزر و دیتنا ئەوی بکەت و بزانییت کا هزرا ئەوی یا چەوايه. 4. پیکفە گریدان:

پرسیاری هیزهکا تایبەت بو پیکفەگریدانا(ئاخذتنگەری و گوهداری) هەیه، چونکی د فیڕیدا پرسيار تشتی گرنگ دیاردکەت، هەر وەسا دەلیقی ددەت، کو ئاخذتنگەر نیژیکی کەسین دەوروبەر ببیت، بو نمونە: پیشکیشکرنا پرسيار و گرنگیدان ب بەرسقا ئەوی وەسا دیاردکەت، کو ئاخذتنگەر گرنگیی ب ئەوان ددەت و نامازەپین هەفگوهور ددەت و ئەوان کەسان پالدەت کو گرنگیی ب ئەوی بادن ب ئەفی چەندی پرسيار ئەوان

خۆفە بەینیت، کەواتە هیزا پیشکیشکرنا پرسيار ی گرنگە ژ بو ب دەستفەهینانا ئەوان زانیارییان ئەوی ئاخذتنگەری دەین(....http://changminds.org).

3. گوهداریبون:

د فیڕیدا ل دەمی ئاخذتنگەری بقییت گەلەک گوهدارییا ئاخذتني بکەت، دې هەولەدەت پرسيارەکی ژ کەسی بەرامبەر بکەت و هانبدەت ل سەر ئەوی بابەتی باخقییت ئەوی کو ئەوی دقییت و ب ئەفی چەندی ئەو دشییت گەلەک گوهدارییا ئەوی بکەت و زانیارییان وەرېگريت، ب پیکا ئەوی پرسيارا بەیز ئەوا دەیتە ئاراستەکرن (....http://changminds.org). ل خوارې دې هەولەدەین ئەفی چەندی زیدەتر روهنکەین:

پرسیارا فەکری گرنگی و هیزهکا تایبەت بخۆفە دگريت، چونکی گوهدار یی ئازادە ل سەر بەرسفدانا پرسيار و ئاخذتنگەر ژ ی ب باشی گوهدارییا ئەوان زانیارییان دکەت، ل دۆر ئەوی تشتی ئەوی بقییت د ئەوی چارچۆفی پرسياریدا ئەوا کو هاتییه ئاراستەکرن. وەکو ل دەمی ئاخذتنگەر پرسيارەکا وەکو ئەفی پرسيار(تو دبیز ی باروودوخی عیراقی ل ناینەدی چ لئ بەیت؟) ئاراستە ی گوهداری دکەت، ب دریز ی باخقییت و ئاخذتنگەر ژ ی دې شیت ئەوی تشتی

ناراسته کرن، ئەوژی ب مەرجه کی کوچ
کارتیکرنین خراب پدیدانه کەت.

پهه ندىن پرسيارا بهيز:

پرسيارا بهيز چەند رەهەندەك هەنە، كو ل
خوارى دى هەولدهين دياربكهين:

1. جوړى پرسيارى:

دهمى ناخفتنكەر پرسيارى ژ گوهدارى
دكەت بو هەر مەبهسته كا هەبیت، پیدفیه
جوړهكى پرسيارى هەلبژيریت، چونكى هەر
جوړهكى پرسيارى هیزهكا تايبەت هەيه و ئەف
هیزه د ئەوى جوړى پرسياريدا دبیتە ئەگەر
وهكو مەبهستا ناخفتنكەرى دفتت بەرسقى ژ
گوهدارى وەرگریت (Eric E. Vogt, (n.d):5)،
وهكو د ئەفى نموونا ل خواريدا دياردبیت:
ئەرى فيدرالى بو رۇژئافايى كوردستانى بو هەوه
باشه يان نه؟

ئەگەر ئەم ئەفى رستەيا پرسيارى د
دەوروبەرەكى دياركريد وەرگرین، دى بينين،
ناخفتنكەرى جوړهكى پرسيارى هەلبژارتییه و
ناراستەى گوهدارى كریه، ئەوژى جوړى پرسيارا
گرتییه، چونكى چیدبیت گوهدارى خو ژ
بەرسفدانا ئەفى بابەتى دويرئیخست بیت و
نەقیابیت بەرسقى ل سەر بدەت، ل فیرى
ناخفتنكەر نەچاربوویه جوړى پرسيارا گرتى
ناراستەى ئەوى بکەت، چونكى ئەفى جوړى
پرسيارى هیزهكا تايبەت هەيه، ئەوژى سنوور و

پیکه گریه گریه ددەت
(http://changminds.org...). وهكو:

ناخفتنكەر: تو دبیزى ئەف ساله داعش ل
عیراقى نەمین؟

گوهدار: پا ب دیتنا من ئەفه دوماهیک ساله
بو ئەوان.

ناخفتنكەر: دیتنا تە د جهی خو دایه.

5. رازیکرن:

دشیاندايه پرسيار ب ریکین جیاواز ب
مەرەما رازیکرنى بهینه بکارهينان، بو نموونه:
بکارهينانا پرسيارا رەوانبیزى ئەوا چ
کاریگەریین خراب پدیدانه کەت، وه ل کەسى
بەرانبەر دكەت، ئەو تشتى ناخفتنكەر دبیزیت
ب گـرـنگ و ب بەرچـگـاف
وەرگریت (http://changminds.org...). وهكو
د ئەفى نموونا ل خواريدا دياردبیت:

- ئەگەر ئەم گوھى خو نەدەينه مامۆستای، پا
ئەم هاتینه چ؟

- ئەگەر ئەم حەز ژ ولاتى خو نەکەين، پا کی
دى حەز ژى کەت؟

پرسيارا رەوانبیزى خودان هیزهكا تايبەتە و
گرنگییا ئەوى د ئەوى چەندیدایه، ل دەمى
پرسيارا رەوانبیزى ژ لایى ناخفتنكەرىه دەیتە
ناراستە کرن بو گوهدارى، کارتیکرنى ل هەست و
سوزین وی دكەت و گوهدارى رازیدکەت ل سەر
ئەوى بابەتى ب شیوهی پرسيار بو دەیتە

خۆفەگرتییە، چونکی مەودایی ئەفی رستەیا پرسیارئ هەمی جفاک ب خۆفەگرتییە و ماوهیەکی درێژە بەرسف ل سەر دەینەدان و هەر د دانوستاندنی و ئالۆزییادایە و کارتیکرن ل سەر کەسانین بەرپرس کرییە.

3. واتا و دەوروبەر:

ئەو کەسی پرسیارئ دکەت، وەسا دەیتە زانین، کو ئەوی کەسی زانیاری ل دەف نینن و دقیت زانیارییان بزانییت د ئەوی چارچۆفی پرسیار تیدا دەیتە کرن. هیذا ئەفی رەهەندی د دەوروبەری ئەوی پرسیاریدایە ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، ئەوژی کی ئەف پرسیارە کریه؟ بۆچی کریه؟ کەنگی کریه؟ بۆ کی ئاراستەکریه؟ چ جۆری پرسیارئ کریه؟... هتد، چونکی ئەف خالە هەمی د گرنگن، دا هیذا ئەوی پرسیارئ بەیتە زانین، ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، ب ریکا ئەوی دەوروبەری د نافبەرا ئاخذتکەری و گوهداریدا هەمی ئەف خالە هەمی روهن و ناشکەرا دبن (Eric E. Vogt, (n.d):5) وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

بۆچی تە ئەو تاوانە کرییە هەتا ژيانا تە تارى ببیت؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارئ د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین وەلاتییان ئەف رستەیا پرسیارئ ئاراستەى حکومەتا کوردستانئ کریه، سەبارەت نەبوونا مووچەى و ئالۆزیین ئەوی، بەلئ یا گرنگ ئەوه، کو ئەفی رستەیا پرسیارئ هیژەکا تاییبەت ب

چارچۆفی گوهداری بەرتەنگ دکەت و ناچاردکەت بەرسفی ل سەر پرسیارا ئەوی بدەت و بەرسفەکی هەلبژیریت، ئەوژی (بەلئ) یە یان (نەخیر).

2. مەودایی پرسیارا بەیژ:

چەواييا پيشکيشکرنا پرسیارئ خالەکا گرنگە، چونکی د راستیدا برپاردان ل سەر بابەتی یان کەسى... هتد ب تنی ب ریکا ئاخذتنيقه گريداى نينه، بەلکو ب ریکا چەواييا ئاخذتنييه و مەودایی ئەوی ئاخذتنييه گريدايه و کارتیکرنا ئەوی ل سەر کەسانین دەوروبەرە، چونکی گرنگیا پرسیارا بەیژ د مەودایی ئەویدایە، ئەری هەتا کیدری مەودایی ئەفی پرسیارئ دئ چیت و دئ مینیت و کارتیکرنئ ل کەسانین دەوروبەر کەت؟ و هەتا کەنگی بەرسف ل سەر ئەفی پرسیارئ دئ یا بەردەوام بیت؟ (Eric E. Vogt, (n.d):5). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

هەتا کەنگی دئ مووچئ کوردستانئ ب ئەفی رەنگی بیت؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارئ د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دئ بینین وەلاتییان ئەف رستەیا پرسیارئ ئاراستەى حکومەتا کوردستانئ کریه، سەبارەت نەبوونا مووچەى و ئالۆزیین ئەوی، بەلئ یا گرنگ ئەوه، کو ئەفی رستەیا پرسیارئ هیژەکا تاییبەت ب

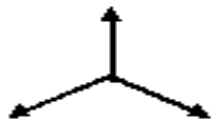

دادوهر)ه و دادوهر د ئەوی دەوروبەریدا کەسەکی
خودان هیژە و د دادگەهیدا ئەف پرسیارە ژ
تاوانباری کرییە و جوړی پرسیارا ناوک⁽¹⁾
هەلبژارتییە و مەبەستا ئەوی ژ ژيانا تار
چوونا ئەوییە بۆ ناف زیندانئ.

**ئەف هیلکاری ل خواری پەهەندی پرسیارا
بەیز دیاردکەت:**

چەندیادیە، ئەری کئ ئەف پرسیارە کرییە؟
بۆچی کرییە؟ کەنگی کرییە؟ و مەبەستا ئەوی ژ
ژيانا تار چییە؟..هتد، بەرسفدان ل سەر ئەفان
پرسیاران هەمیان د ئەوی دەوروبەریادیە ئەوی
د نافەرا ناخفتنکەری و گوهداریدا هە،
چونکی هیژا ئەفی رستەیا پرسیارئ د ئەفی
دەوروبەریدا بۆ مە دیاردبیت، کو رستەکا
پرسیارئ یا خودان هیژە، چونکی بۆ مە
دیاردبیت، کو ئەو کەسی پرسیارئ دکەت)

جوړی پرسیارئ

واتا دەوروبەر مەودئ پرسیارئ

(Eric E. Vogt, (n.d):5)

کەنگی بەیتە کرن؟ بۆچی بەیتە کرن؟ چ
مەبەستا پی هەیه؟... هتد.
بەهرا پتر تەکنیکا پرسیاران د پرۆگراماندا
دەیتە دیتن، ئەوژی ل دەمی پیشکیشکاری
پرۆگرامی کەسەکی میهفانی بەرنامە دی دکەت،
پیدفییە ل سەر پیشکیشکاری بەرنامە ی باشی
ئامادەبکەت و پیزانینان ل دۆر کەسی
میهفانکری ب تمامی وەرگریت، داکو بشیت
جوړین پرسیاران ل دویف ئەوان زانیارییین
وەرگرتین د تەکنیکا پرسیاراندا ب دروستی ل
دویف جھ و دەمی بەرنامە دی دابریژیت، چونکی

-تەکنیک و تاکتیکا ئاراستەکرنا پرسیاران:

د دانوستاندنئ مە یین رۆژانەدا چەندی
رستەیی پرسیارئ دەینە ئاراستەکرن و هەر
رستەیهکا پرسیارئ ئەوا دەیتە ئاراستەکرن، واتا
و مەبەستین خو یین تایبەت د ناخفتنییدا
هەنە، ژبەر ئەفی چەندی تەکنیکا پرسیاران یا
گرنگە بەیتە دانان، چونکی هەر رستەیهکا
پرسیارئ (جوړ و دەم و مەبەستا) دکا دیارکری ب
خۆفەدگریت، دیسا گرنگییا خو یا تایبەت د
ئەفی تەکنیکییدا هەیه، کا چ جوړە پرسیارە؟

¹- ئەف جوړی پرسیارئ ژ لاین فەکۆلەرئفە دەیتە بکارهینان ل دەمی د فەکۆلینئیدا یان ل دەمی ئیفاده ژ کەسی دەینە وەرگرتن، ئەوژی ژبۆ وەرگرتن و کۆمکرنا

زانیاریانە ل سەر ئەوی بابەتی یان تشتی هاتییە رویدان، بەئ د ئەفی جوړی پرسیارئیدا هەول دەیتەدان، کو پرسیار ژ گشتی دەستببکەت و باشی چارچۆفی پرسیارئ
بەرتەنگ دکەت، هەتاکو بگەهیتە پریارا دوامهیکئ... (http:// hubpages.com).

3. هەر چەندە بەرسقا ئەفی پرسیاری یا روھن و ئاشکەراییە ل دەف پێشکێشکاری بەرنامە، بەلێ بۆ ھندەک (واتا و مەبەست) ین دیارکری ئاراستەگریە:

ا- ترسکاندنا مێھانی بەرنامەییە.

ب- ئارامیی ل دەف پەیدا بکەت.

ج- چرێکی بۆ ھندەک پرسیاری ین دی فەکەت.

... ھتد.

پێدقیە ئاماژەیی ب ئەوی چەندێ بدەین، کو چەند جوڑەک بۆ تاکتیک و تەکنیک پرسیاران ھەنە. وەکو ل خواری دیاردبیت:

1. تاکتیک پلەدار:

ئەوژی دابەشی دوو جوړان دبیت:

ا- گشتی بۆ تاییبەتی:

د ئەفی جوړی تاکتیک پرسیاریدا ناخفتنکەر پرسیارین فەکری و گشتی ئاراستە گۆھداری دکەت و ئازادیی ددەتە گۆھداری ل دۆر بەرسفدانا ئەوان پرسیارین ئاراستەگری، بەلێ ناخفتنکەر ھیدی ھیدی بەرەف پرسیارین گرتی و تاییبەتقە دچیت، داکو نەھیلیت گۆھدار ژ بەرسقین ئەوی بقین دەربازببیت (عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 52-53). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

- گرنگییا ھەبوونا پەرتوکخانان تو چەوا دبینی؟

ھەر پرسیارەکی (دەمەکی) دیارکری ھەییە، بەلێ ئەو پرسیارین پێشکێشکار ئاراستە مێھانی بەرنامە دکەت، ھەرچەندە بەرسقین ئەوان د روھن و ئاشکەرانیە بۆ پێشکێشکاری، بەلێ بۆ ھندەک واتا و مەبەستین دیارکری ئاراستە دکەت، ژ ئەوان مەبەستان (بۆ پشتراستکرنییە ژ بەرسقا مێھانی ئەری راستیی دبیزیت یان بەرۆفاژی، بۆ شەرمزارکرنییە، بۆ فیلبازیی... ھتد) عەبدولواحد مشیر دزەیی، ھیز و کاریگەری...، 2013: 49). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

تو دی شیی ل دەسپیکێ کاری خو بۆ بینەران دیاربکە؟

ئەگەر ئەم تەکنیکا ئەفی رستەیا پرسیاری دەووربەرەکی دیارکریدا وەر بگرین، دی بینین پێشکێشکارەکی ئەف رستەیا پرسیاری ئاراستە مێھانی بەرنامە کریە، ئەف رستا پرسیاری ئەفان تەکنیکین ل خواری ب خوڤە دگریت:

1. جوړی رستەیا پرسیاری (پرسیارەکا فەکری) و مێھان یی ئازادە ل سەر بەرسفدانا ئەوی.

2. (دەستپیک) بەرنامە، ئەف پرسیارە ئاراستەگریە، چونکی یا گونجای و دروست نینە ل نیشا بەرنامە یان ل دوماھیکا بەرنامە ئاراستەبکەت، چوونکی ھەر پرسیارەکی (دەمی) خو یی تاییبەت ھەییە.

- ئەری بۆچی سەرەدانا پەرتوکخانان د وەلاتی مە دا یا کێمە؟
- باشترین پەرتوکخانه کێژکە؟
- ب- تاییبەتی بۆ گشتی:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرساییدا ئاخفتنکەر پرسایرین تاییبەت و دیارکری ئاراستە ی گوهداری دکەت و هیدی هیدی بەرهف پرسایرین فەکری و گشتیقه دچیت، بۆ ئەوی مەبەستی، داکو بۆچوونا گوهداری وەرگریت و ببیتە سەرچاوی زانیاریان(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 53). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:
- ئەری هەوە تشتەك بۆ ئەفان نەخۆیندەواران کریه یان نە؟
3. تاکتیکا ئازاد:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرساییدا ئاخفتنکەر پرسایرین فەکری و گشتی ئاراستە ی گوهداری دکەت و ب تمامی ئازادیی ددەتە گوهداری بۆ بەرسفدانا ئەوان پرسایرین ئاراستەکری ژ بۆ وەرگرنا پتر زانیاریان ل دۆر بابەتی ئاراستەکری، بەلئ ئەف جوړی تاکتیکا پرسایری دگەل ئەوان کەسان دەیتە بکارهینان، ئەوین ب ساناهی و ب تمامی بەرسفی ل سەر پرسایران نەدەن، ژبەرەندی پیدفیه پرسایرکرن ل گەل ئەفان جوړی کەسان یا ب تاکتیک بیت، داکو پتر زانیاریان وەرگرین(عەبدولواحد مشیر دزەیی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 53). وەکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:
- سەبارەت نەبوونا مووچە ی هوین دی چ کەن؟
- **تاکتیکا دارشتنا پرسایرا باش و سەرکەفتی:**
- د راستیدا چ یاسایین جیگیر نینن، کو بشین دیاربکەن، کو ئەف پرسایره یا باشە یان یا
- ئەری مە پەرتووک وەکو پیدفی ب زمانی کوردی هەنە یان نە؟
- هۆکاریین نە نفیسینا پەرتووکان بۆ چ فەدگەپینی؟
2. تاکتیکا فەشارتی:
- د ئەفی جوړی تاکتیکا پرساییدا ئاخفتنکەر پرسایرین هەلخەلتانیدی ئاراستە ی گوهداری دکەت. ئەوژی ل دەمی ئاخفتنکەری زانی ترس و نە ئارامییهك ل دەف گوهداری دروستبوو و د بەرسف دانین خودا یی راست نینە و جوړە فەشارتنەك هەیه، د ئەفی دەمیدا ئاخفتنکەر دی پرسایرین فەکری و گشتی ئاراستە ی گوهداری کەت، بەلئ هەر دەمی دیت، ترس و نە ئارامی ل دەف گوهداری نەما، ل ئەفی دەمی

- خرابە. ئەم دشیین بیژین، کو ژلایی تاکتیکین دارشتنیقە ئەو پرسیارین نیشانەیین پرس تیدا هەبن، ژ پرسیارین باش و سەرکەفتی دەیینە هژمارتن، چونکی د شیانا ئەفان جوژی پرسیاراندا هەیه بگەهیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت زی د شیانا ئەفان پرسیاراندا نەبیت کو بگەهیتە جەوهەری بابەتی، هەروەسا چیدبیت پرسیار ترانەپیکرن بیت یان رەخنەگرتن بیت یان گل و گازندە بیت... هتد (Sobal, A & Pans, J, 2011:98). ل گەل هندی زی، د دارشتنا پرسیارا باش و سەرکەفتیدا چەند تاکتیکەک هەنە، کو پیدفییە ل بەرچاڤ بەینە وەرگرتن. ئەوژی ئەفەنە:
- 1- پیدفییە پرسیارا سەرکەفتی ب فەکوئینا تشتی بەرزە رابیت، ژبۆ فەدیتنا رەه و ریشالین ئەگەران (Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- بۆچی تە نازاد بریندار کر؟
- کۆ تۆ هاندابووی بۆ ئەفی کاری؟
- ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفان رستەیین پرسیارۆ ئەوین هاتینە ئاراستەکرن، دۆ بۆ مە دیاربیت، کو ب هاریکاریا ئەفان پرسیاران تشتی بەرزە و نە ئاشکەرا دۆ روهن و ئاشکەرابیت و دۆ گەهینە ئەوان ئەگەران ئەوین مە ل دۆر بابەتی دفتین.
- 2- پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکاربیت ژبۆ روهنکرن و دیارکرن کیشە و بابەتان و جەختی ل دانوستاندنی بکەت، واتە دانوستاندنی موکوم و بەردەوام بکەت Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- ئەری تۆ بۆچی یی دامای؟
- ئەری تۆ یی نەساختی؟
- ئەری تە ئاریشەک هەیه؟
- ئەری ئیکی دلی تە هیلایە؟
- 3= ئیک ژ تاکتیکین دییین دارشتنا پرسیارا سەرکەفتی ئەو، تیگەهشتنەکا هەفبەش بۆ بارودۆخی بنافرینیت Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- ما من نە د گوته تە دۆ خراببیت؟
- 4- مەرجه پرسیارا سەرکەفتی ب دیارکرن خەونین کەسین دی رابیت. هەروەسا نامازەیی بەدەتە پیشبینی و ئارەزوویین ئەوان Sobal, A & Pans, J, 2011:98). وەکو:
- مانە تە دفتی ببیە نوژدار؟
- ئەری تە دفتی ببیە چ؟
- 0 ئەری تە چ ئارەزوو هەیه؟
- 5- پرسیارا سەرکەفتی یا هاریکارە بۆ تیگەهشتن و گریدانان ناخفتنکەری ب بەراهی و پیدفیاتییین خەلکی دی ئەوین پەیوەندیدار. وەکو:

- مە گوته ئەوان ئەری ئەف رەوشا خراب دی
کەنگی چارەسەر بیت؟
- 6- پرسیارا سەرکەفتی خەلکی هاندەت ژ بۆ
فەدیتنا سەربۆرین خۆ یین تاییەت ب
رەوانگەهەکا نوی (ژیدەری بەری: 98). وەکو:
- ئەری ئەز ل گەل هەوہ یی چەوا بووم؟
- 7- پرسیارا سەرکەفتی ریکخستن و هەماهەنگیی
ب بۆچوونان تاقیدکەت، کەواتە گەلەکجاران
پرسیار بۆ هەندەک مەبەست و مەرەمپن تاییەت
دەیتە کرن، ئیک ژ ئەوان مەبەستان، کو تۆ
کەسی بەرامبەری خۆ ل سەر هەر بابەتەکی
تاقیبکە (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
- ئەری کێ پینفیسێ من بریە؟
ئەگەر ئەم بەریخوبدەینە ئەفی رستەیا
پرسیاری، هەر چەندە ناخفتنکەر دزانیت کێ
پینفیسێ ئەوی بریە، بەلێ ل فییری ب تنی
پرسیار بۆ تاقیکرنییە، ئەری دی هەفالی ئەوی
راستییی بیژیت یان بەرۆفازی.
- 8- مەرجه پرسیارا سەرکەفتی یا
ھاریکار بیت ژ بۆ تیگەهشتنا دەرئەنجامین
تاییەت (Sobal,A & Pans,J,2011:98).
وەکو:
- بۆچی تۆ دەرئەنجامی؟
- ب ریکا ئەفی پرسیاری دی گەھیە هەندەک
دەرئەنجامان، ئەری (نەخاندیە، ئاریشەک
هەبوویە، ... هتد)
- 9- پیدفییە پرسیارا سەرکەفتی دووبارە ب
دارشتنا ئاریشی رابیت، وەکو:
- کێ ئەف تاوانە کریە؟
- کەنگی هاتیە کرن؟
- ج- ئەگەر هەبوون ئەف تاوانە بەیتە کرن؟
- 10- ئیک ژ تاکتیکین دیپین پرسیارا سەرکەفتی
ژبۆ وەرگرتنان پیزانینان ل دۆر بابەتی یا
ھاریکار بیت، وەکو:
- ھیمایی کیمایی یی ئوکسجینی چییە؟
- 11- پرسیارا سەرکەفتی ژبۆ بیرھینانا پیگریەکی
بیت، وەکو
- ئەری ما تۆ نە مامۆستای؟
- 12- پرسیارا سەرکەفتی بیرکرنەکا هەفدژ
دروستبکەت، ل دۆر ئەوی بابەتی ناخفتنکەری
دقیت ئاراستە ی گوھداری بکەت (Erik E
Vogt,(n.d):26) وەکو:
- ئەری تۆ دزانی من خواندن ھیلا؟
- تە بۆچی ھیلا؟
ئەگەر ئەم ئەفان رستەیین پرسیاری د
دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، کو
ناخفتنکەری پرسیارەک ژ گوھداری کریە ژ
پیخەمەت زانینا ئەوی تشتی هاتیە رویدان،
بەلێ ل دەمی گوھداری گوھ ل ئەفی بابەتی

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارى د دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين، دى بينين، كو فەرمانبەرەكى ئەف رستە ئاراستەى كەسەكى كرىە، بۆ زانينا ئەوى سەبارەت فەگواستنا ئەوى بۆ رېفەبەرپەكا دى، بەلى ل دەمى گەهدارى گوه ل ئەفى بابەتى دبیت، كۆمەكا پرسيارپين دى بۆ گوهدارى دروستدبن ل دۆر ئەوى بابەتى ئاخفتنكەرى ئاراستەى ئەوى كرى، ل فپرى ب رپكا ئەو پرسيارپين بۆ گوهدارى دروستدبن دى دانوستاندن پەيدابیت. وەكو:

بۆچى دى خو فەگوھپزى؟

كارى تە پى ب زەحمەتە؟

كى دلى تە هپلاپە؟

....هتد.

15- نپك ژ تاكتپكن دپپن دارشتنا پرسيارا

سەرکەفتى ئەو، كو دپت يا گرپداى واتاپەكا

بەرفرەه و كوپر بپت، واتە يا مەبەستدار بپت

(Erik E Vogt, (n.d):26) وەكو:

ئەرى تۆ دزانی ئەو كچا تۆ ل گەل ئاخفتى

كچەكا باش و ب رەوشتە؟

ئەگەر ئەم ئەفى رستەیا پرسيارى د

دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين، دى بينين

ئاخفتنكەرى فپاپە بابەتەكى ب شپوھپ پرسيار

بگەھپنپتە گوهدارى، كو چەندپن مەبەست پى

هەنە، وەكو:

- بۆ خو ئەوى كچى بخازە.

دبیت، نپكسەر هزرکرنەكا هەفدژ سەبارەت ئەو پرسيارا هاتپپە ئاراستەكرن ل دەف دروستدبیت و ئەو هزرا هەفدژ ئەوا بۆ گوهدارى دروستدبیت ب شپوھپ پرسيار ددارپرت.

13-مەرچە پرسيارا سەرکەفتى هاندەر بپت بۆ هزران، واتە بەردەوام هزران بۆ گوهدارى دروستبکەت (Erik E Vogt, (n.d):26). وەكو:

ئەرى تۆ دزانی ئەز دەرچووپى نپكى بووم؟

ئەگەر ئەم ئەفى رستەیا پرسيارى د

دەوروبەرەكى دياركردا وەرېگرين دى بينين، كو

قوتابپەكى فپاپپە ناگەھپەكى بەتە گوهدارى،

ئەفچا چ گوهدار(هەفال، باب، برا يان هەر

كەسەكى دى بپت، ل دەمى ئەفى ناگەھپپ ب

شپوھپ پرسيار ئاخفتنكەر ئاراستەى گوهدارى

دكەت، ل ئەوى دەمى چەندپن هزران بۆ

گوهدارى دروستدكەت، ل دۆر ئەوى بابەتى د

پرسيارپدا هاتپپە ئاراستەكرن، وەكو:

ئەفى قوتابى شپانپن مەزن هەنە.

ئەفى قوتابى دپت پاشەرؤژا خو و داپك و

بابپن خو روهنپكەت.

....هتد.

14-پرسيارا سەرکەفتى يا بەرفرەهە و دشپت

دانوستاندنى دروستبکەت يان بەردەوامپپ

بەتە (Erik E Vogt, (n.d):26). وەكو:

ئەرى تۆ دزانی دى خو فەگوھپزە

رېفەبەرپپەكا دى؟

- هەفالیینیا ئەوی بکە... هتد.
- 16- تاکتیکیەکا دیبا دارشتنا پرسیارا سەرکەفتی ئەو، دقیت دەمان وەختدا ببیتە ئەگەری نازاندنا پرسیارین دی (Erik E Vogt, (n.d):26). وەکو:
- تۆ دزانی من کاری خۆ هیلا؟ ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرسیارێ دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین ئاخذتنگەری پرسیارەک ئاراستەیا گوهداری کریه ژ پیخەمەت زانینا گوهداری بۆ ئەوی کاری ئەوی ئەنجامدا، بەلێ ل دەمی گوهداری گوھ ل ئەفی بابەتی دبیت دەمان دەمدا چەندین پرسیارین دی ل دەف گوهداری دروستدین و ئاراستەیا ئاخذتنگەری دکەت، وەکو:
- تە بۆچی هیلا؟ ئەری تۆ دزانی نوکە (کار) دیتن ب زەحمەتە؟ ئەری پاری تە یی ب دلێ تە نەبوو؟
- مەبەست و بکارهینانین هەمەجۆر بۆ رستەیا پرسیارێ:**
- ئاخذتنگەری دەمی ئاخذتینیدا دشییت یان د شیانا ئەویدا هەیه رستی ب چەندین مەبەستان دەربپریت، رستەیا پرسیارێ زی ئیکە ژ ئەوان رستان، کو د شیاندایه ب گەلەک مەبەست و ئارمانجان بەیتە بکارهینان. وەکو:
1. پیزانین وەرگرتن (informing):
- د ئەفی رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری پرسیارێ ئاراستەیا گوهداری دکەت بۆ هەندەک مەبەست و ئارمانجین دیاریکری، ئەوژی چیدبیت ئاخذتنگەری هەندەک پیزانین دقین ل دۆر بابەتەکی دیارکری یان حەزا زانینا تشتی هەبیت یان ئاگەهی هەبیت ل سەر تشتی دەیتە رویدان، Sven, L and Cleo, (2012:48). وەکو د ئەفان نمونین خواریدا دیاردبیت:
- ئەری باران دەیت؟ (ئاگەهی)
- بۆچی ئازاد نەهاتییه؟ (حەزا زانینا تشتی)
- ئەری هیمايي ئوکسجینی چیه؟ (پیزانین وەرگرتن)
2. دەستپیکرنا دانوستاندنی:
- د ئەفی جورێ رستەیا پرسیاریدا ئاخذتنگەری پرسیارێ ژ گوهداری دکەت، بۆ مەبەستەکا دیاریکری، واتە ئاخذتنگەری هەولددەت ب ریکا پرسیارا ئاراستەگری دەرگەهی دانوستاندنی بەیتە فەکرن بۆ گەشتنا ئەوی بۆ هەندەک بەرسقین دیارکری ل دۆر بابەتی Sven, L and Cleo, C. (2012:48). وەکو د ئەفی نمونان ل خواریدا دیاردبیت:
- بۆکی دەلیقە هەبوویه ئەفی تاوانی بکەت؟
- د ئەفی جورێ پرسیاریدا ئاخذتنگەری شیا دەرگەهی دانوستاندنی فەکەت و چەندین پرسیارین دی بۆ دیار ببن و ژ گوهداری بکەت و

بۆ گوهداری دیاردبیت و بیرا ئەوی ب ئەوی تشتی دەیتە فە، ئەوی هاتییهکرن یان ئەنجامدان د دەمهکیدا (عهبدولواحد مشیر دزەبی، هیژ و کاریگەری...، 2013: 45). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەری بیرا تە دەیت، دەمی مه پیکفه ئاگری - نهورۆزی هەلکری؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، چیدبیت دوو هەفال بن بۆ دەمهکی درێژئیک و دوو نەدیتبیت، بەلێ پشتی دیتنی و دانوستاندنی، کو ئیک ژ ئەوان هەفالان بیرا هەفالی خۆی دی بهینیت ل دۆر هەبوونا راستیهکی، کو چیدبیت هەفالی ئەوی یا ژ بیرگری، بەلێ ب ریکا ئەفی رستهیا ئاراستهگری جارەکا دی بیرا ئەوی ل ئەوی راستی دەیتەفه.

5. پشنیازکرن:

د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەری دقیت بۆچوونا گوهداری ل دور هەر بابەتهکی هەیی وەرگریت، ژ بەرهندی ئاخفتنکەر پشنیازەکی ب شیوی پرسار ئاراستهگری گوهداری دکەت(ئەبوبەکر عومەر قادر، 1993: 9). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

- تۆ دبیزی بۆ خواندنی ئەم پارەیان ژ قوتابیان وەرگرین؟

گوهدار زی بەرسفا ئەوی بدەت، وهکو ئەقان پرساران(کی ئەف تاوانه کرییه و کەنگی کرییه و چهوا کرییه و بۆچی کرییه...هتد؟

3. پشت راستبوون ل دۆر بیافی زانینا گوهداری: د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەر پرساری ئاراستهگری گوهداری دکەت بۆ مەبەستهکا دیارگری، ئەوژی بۆ ئاخفتنکەری دیاردبیت، کا چەند زانین ل دەف گوهداری ل سەر ئەوی پرسارا ئاراستهگری هەیه، ئانکو بیافی زانینا گوهداری ب تشتیفه بزانیته Sven,L (and Cleo, C,2012:48). وهکو د ئەفی نموونا ل خواریدا دیاردبیت:

-هیمایی کیمایی ئوکسجینی چییه؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستهیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، دی بینین، کو ئاخفتنکەری ئەف پرساره ئاراستهگری گوهداری کریه، هەر چەندە بەرسفا ئەفی پرساری ل دەف ئاخفتنکەری یا روھن وناشکرایه، بەلێ ژ بۆ پشتراستکرنییه ل دۆر زانینا گوهداری دەربارەدی پرسارا ئاراستهگری.

4. بیرەیان ب راستیهکی:

د ئەفی جوړی رستهیا پرساریدا ئاخفتنکەر پرساری ژ گوهداری دکەت بۆ مەبەستهکا دیارگری، کو بیرا گوهداری ب راستیهکی بهینیت، کو گوهداری یا ژبیرگری ئەوژی ب ریکا پرسارا ئاراستهگری و جارەکا دی ئەف راستیه

چونکی یا پیدفییە گوهدار ئەفی چەندی بزانیە و ناگەھی ل سەر هەبیت، چونکی گوهدار رێقەبەری ئەوی جەییە و پیدفییە ناگەھی ل سەر هەمی تستان هەبیت، ژبەرەندی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی ئەوی دکەت، داکو ناگەھی ل دۆر تستی هاتیە رویدان هەبیت.

7-فیرکرن:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ناخفتنکەر هەولددەت زانیارییەکی پیشکیشی گوهداری بکەت ژ پیخەمەت فیرکرن ئەوی ب ئەوی زانیاریا هەمی، چونکی چیدبیت ئەو پیزانین یا گرنگ بیت بو گوهداری و گوهداری چ پیزانین ل سەر نەبن، ژ بەرەندی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی گوهداری دکەت ل دۆر زانینا ئەوی زانیاریی ژ پیخەمەت هندی، داکو تووشی چ خەلەتیان نەبیت Sven,L and Cleo, C,2012:48). وەکو د ئەفان نموونین ل خواریدا دیاردبیت:

ئەری تۆ دزانی (10 × 10) دبیتە(100)؟
ئەری تۆ دزانی ئەف ماددی کیمیایی یی مەترسیدارە؟

7-سەرنج راکیشان. وەکو:

ئازاد مر؟

ئەف رستە ل دویف دەوروبەری تیدا بکارهاتی دی شیت سەرنجا گوهداری رابکیشیت و ل دەف یا

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین، ئەوژی(تۆ) دبیزی بو خواندنی ئەم پارەیا ژ فوتابییان وەرگرین؟) پشنیازەکە ب شیوی پرساری، کو ناخفتنکەری ئاراستەیی گوهداری کریه، کو ناخفتنکەری دفت ب ریکا ئەفی پشنیازی بوچوونا گوهداری وەرگریت، کا ئەو کاره یی باشە یان نە؟

6-بەرەینانا پیگرییەکی:

د ئەفی جوړی رستەیا پرساریدا ناخفتنکەر گوهداری ناگەهداردکەت دەربارەیی هندی، کو رویدانەک یان تشتەکی گرنگ یی هەمی، کو دفت بزانیە، واتە زانینا گوهداری ل دور بابەتی هەمی، ب واتاییەکا دی ناخفتنکەر ئەفی جوړی پرساری ئاراستەیی گوهداری دکەت ژ پیخەمەت هندی، کو ئەو پرساریان بابەتی پرساری بو گوهداری یی گرنگە کو پیشکیشی ئەوی بکەت (Sven,L and Cleo, C,2012:48). وەکو د ئەفی نموونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ئەری مامۆستا تۆ دزانی فوتابییان خوپیشانان ئەنجامدایە؟

ئەگەر ئەم ئەفی رستەیا پرساری د دەوروبەرەکی دیارکریدا وەرگرین دی بینین، کو ناخفتنکەری ئەف رستەیا پرساری ئاراستەیی گوهداری کریه، داکو ناگەهیەکی بدەتە گوهداری ل دۆر بابەتی هەمی یان هاتیە رویدان،

ل سەر سزادانا ئەوی، ئەوژی پستی دانی ب
تاوانی ددەت.

12- شەرمزارکرن. وەکو:

ئەری ئەفە دوو سالە تۆ سەرناکەفی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی چەندی
گوتییە گوهداری داگو ئەوی شەرمزاربکەت ل
سەر ئەوی بابەتی هە، کو دەرنەچوونا ئەویە
بۆ ماوی دوو سالان ل سەر ئیک.

13- ئاراستە گوهورین. وەکو:

- تۆ دی چ کە ئەگەر بوویە وەرگیر، چونکی تۆ
ئەوی زمانی باش نزانی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە گوهداری داگو هزرا ئەوی بەرامبەر کاری
وەرگیرانی بگوهوریت، چونکی وەسا بۆ
دیارکریە، کو تۆ نەشی ئەوی کاری بکە.

ئە نجام

پستی فەکولینا مە ب دوماهیەک هاتی،
ئەم گەهشتینە ئەفان ئەنجامین ل خواری
دیارکری:

1- پرسیاری رەهەندەکی پراگماتیکی هەیه و
بۆ گەلەک مەبەستین دی یین جودا ژ زانینا
تشتی دەیتە بکارهینان.

2- دەوروبەری پۆلەکی دیار و بەرچاقد
دیارکرن پرسیارا پراگماتیکیدا هەیه، کو ب

گرنگ بیت، ئەوژی ئەگەر ئازاد یی گەنج بیت و
یی ل سەر خو بیت.

8- ورووژاندن و کاریگەری. وەکو:

ما تۆ نە نەفیی سەلاحەدینی ئەیوبیی؟

ئاخفتنکەری ئەف رستەیا پرسیاری دەربریە
ژبۆ ئەوی مەبەستی، کو کاریگەریی ل هەست و
سۆزین گوهداری بکەت، چونکی پەسنا ئەوی
کریه و بێر ئەوی ل کەسەکی مەزن هینایە، کو
ب باپیری کوردان دەیتە نیاسین.

9- ئارامکرن بارودۆخی. وەکو:

- ما هوین قوتابی نین؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە قوتابیان داگو بشیت قوتابیان
رپابوہستینیت، کو ئەوی کاری نەکەن، لەورا بێر
ئەوان ب هندی هینایە، کو هوین قوتابینە و
قوتابی ئەفان کارین ب ئەفی رەنگی ناکەن.

10- هەلسەنگاندنا ئاستی کەسی بەرامبەرە:

ئەمریکا دکەفیتە کیژ کیشوهری؟

ئاخفتنکەری ئەف رستە ب ئەوی مەبەستی
گوتییە دابزانیت ئاستی ئەوی کەسی یی
زانیریان چەوانە و چەندە.

11- زانینا راستیی. وەکو:

تە بۆچی و چەوا کوشت؟

دادوهری ئەف رستەیا پرسیاری ئاراستە
تاوانباری کریه، داگو بگەهیتە برپارا دوماهیی

-ئەبۆبەکر عومەر قادر: (1993)، پرسیار لە زمانی کوردیدا، (نامە ی ماستەر)، زانکۆیا سەلاحەدین، هەولێر.

-ئافەستنا کەمال مەحموود: (2009)، رستە ی پرسیار و فەرمان لە زمانی کوردیدا، دەزگای کوردولوجی، سلێمانی.

-شێرزاد سەبری عەلی: 2014، پراگماتیک، چاپخانا حاجی هاشم، هەولێر.

-عەبدولواحد مشیر دزەیی: (2009)، کاریگەری دەروونی لە بواری راگەیاندا (لێکۆڵینە و هەبەکی سیمانتیکی و پراگماتیکییە)، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و بلاکردنە وە ی ئاراس، هەولێر.

-_____ : (2009)، کاریگەری هیز لە پەییوەندی نیوان ئاخیوەراند، گوڤاری زانستە مروڤایەتیەکانی زانکۆی سەلاحەدین، ژمارە 42، هەولێر.

-_____ : (2013)، پرۆگرامکردنی زمانەوانی دەماری N.L.P، چاپی یەکەم، چاپخانە ی دارا، هەولێر.

-_____ : (2013)، رۆلی نیشانە لە روونکردنە وە ی واتادا (لێکۆڵینە و هەبەکی واتاسازیە)، مجلە الاستاژ، ژمارە (206).

-_____ : (2013)، هیز و کاریگەری پرسیار لە دیمانەکانی راگەیاندا (لێکۆڵینە و هەبەکی پراگماتیکییە)، گوڤاری زانستی مروڤایەتی، زانکویا سەلاحەدین، ژمارە (54)، هەولێر.

-_____ و شێرزاد سەبری عەلی: (2013) زمانەوانی سیاسی، هەولێر.

-_____ : (2014)، ریزمانی کوردی، چاپی یەکەم، زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.

رێکا دەرووبەری توانج و ئاگەهدارکردنی و تاوانبارکردن... هتد ژ پرسیار ی دەردکەفن.

3- پرسیارین پراگماتیکی مل ب ملی بوارین پەروەردە و راگەهانەدن و ئەدەب و سیاسەتی... هتد، د بواری ئاخیفتنا ئاسایی ژیدا دەینە بکارهینان.

4- ل دویت دەرووبەری پرسیارەکا د هەر بوارەکیدا دشیت پتر ژ مەبەستەکا پراگماتیکی هەبیت.

5- پرسیار ژبلی زانینا تشتی د بیافی پراگماتیکیدا بو گەلەک مەبەستین دی دەینە بکارهینان. وەکو: دەسپێکرنا دانوستاندنی، پشت راستبوون ل دۆر بیافی زانینا گوهداری، بیرهینان ب راستییەکی، پشنیازکردن، بیرهینانا پیگرییەکی، فیکردن، سەرنج راکیشان، ورووژاندن و کاریگەری، ئارامکرنا بارودوخی، هەلسەنگاندنا ئاستی، کەسی بەرامبەرە، زانینا راستیی، شەرمزارکردن، ئاراستە گوهورین... هتد.

ژیدەر

1- ژیدەر ب زمانێ کوردی:

-ئەوورەحمانی حاجی مارف: (1987)، ریزمانی کوردی، بەغدا، دەزگای رەوشنبیری بلاکردنە وە ی کوردی، زنجیرە ژمارە (158).

-ئەرشد شوکری ئیسلام: (2014)، پراگماتیک و فلتەرکنا زانیارییان د راگەهانیددا، نامەیا ماستەری، زانکۆیا زاخو.

- Duny.T.T.Y(2011) Astudy on Syntactic, Semantic and Pragmatic Features of Exaggeration in English and Vietnamese,Unversity of DANAG.
- Eric E vogt. The Art and Architecture of powerful Questions. Available at <http://www.javeriana.edu.co/desiciones/powerfulQuestions>.
- Gelbukh, A (2003). Computational Linguistics and Intelligent Text processing. 4thedition. International Conference, CICLing 2003, Mexico City.
- Gerth,H.H(1946) ,and C. Wright Mills,trans. And eds.From Max Weber:Essays in Sociology.New York: Oxford Universty Press.
- Haverkate, H (1997). The Pragmalinguistic Characterization of rhetorical question. In G vozdanovic, J. (Ed.) Language change and Functional Explanations. Belin: Walter de Gruyter & Co.
- Hoffman, J, and Paul, G (2009). Introduction to Political Theory. 2 nd ed. Harlow: Person Education Limited.
- <http://changminds.org/techniques/questioning/power-of-questions.htm>.
- [http:// hubpages.com/ business/Questioning-Techniques](http://hubpages.com/business/Questioning-Techniques).
- <http://www.personal.psu.edu.chrishul-stepstone-15-qu3stion.pdf>.
- Ludwig, K & Boisvert, Dan (2008). Symantics for Non-Declaratives. In Ernest Lepore & Barry C. Smith (Eds.). The Oxford Handbook of philosophy of Language. OUP Oxford.
- Lyons , J.(1997). Semantics. Cambridge University press. London and New York.
- Sobal,A & Pans,J,(2011)Power Questions,Wiley.Inc.
- Sven, L and Cleo,C. (2012). The Basic Dynamic Effect of Interrogative Utterances. Standford University.
- Lussier, Ropert, N (2005). Human Relations in Organizations. 6th ed. New York: McGraw Hill.
- Richard, C. and Richard, S. (2002). Longman Dictionary and Applied Linguistics. 3rd edition. London : Pearson Education Limited.
- Strazny, Ph (2005). Encyclopedia of Linguistics. Volum 1. Fitzory Dearborn. An imprint of the Taylor and Francis Group New York. Oxon.
- Stubbs, M (1983). Discourse Analaysis, Oxford: Basil Blackwell.
- كوردستان موکريانی:(1986)، سينتاکسی رستهی ساده له زمانی کورديدا، به غدا.
- 2- ژيډه ر ب زمانی عه ره بی:**
- ابراهيم الفقی:(2009)، البرمجة اللغوية العصبية وفن الاتصال الامحدود، دار الراية والمركز الكندي للتنمية البشرية.
- جوزيف أوكانور:(2007)، التخطيط اللغوي العصبي، ترجمة: محمد الواكد، الطبعة_الثانية، دار علماء الدين للنشر و التوزيع، دمشق، سورية.
- شاهرالحسن: (2001)، علم الدلالة السيمانتیکية والبراجماتية فی اللغة العربية، الطبعة الاولى، بكلية الاداب- جامعة اليرموک، دارالفکر للطباعة والنشر والتوزيع.
- سامی محسن ختاتنة و احمد عبداللطيف ابواسعد:(2010)، علم النفس الاعلامی، الطبعة الاولى، دارالمیسرة للنشر والتوزيع والطباعة، الاردن.
- شريف عرفة:(1988)، برمج عقلک، من موقع: www.4shared.com.
- عبدالکریم فهد الساري:(2012)، التکنیک الحديث والمقابلات الصحفية، الطبعة الاولى، دار أسامة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.
- محمد حسين نقيب: (2015)، کتاب المؤتمر، المجلس الدولي للغة العربية، الطبعة الاولى، الامارات.
- 3- ژيډه ر ب زمانی ئينگليزی:**
- Crystal, D. (1997): The Cambridge Encyclopedia of Language .2nd edition. Cambridge University press.
- Cruse, A (2006): A Glossery of Semantics and Pragmatics. Edinburgh University Press Ltd22 George Square, Edinburgh.

الخلاصه

للأسئلة أهمية كبيرة في اللغة و خاصة في مجال التداولية. هذا البحث يحاول دراسة التكنيك و استعمال الأسئلة في اللغة الكوردية، من أجل تحقيق مقصد المتكلم. هذا بالبحث بعنوان (تكنيك و الاستعمال الأسئلة) في إطار كلام منطقة بهدينان. هذا البحث يحاول أن يدرس التكنيك و الاستعمالات المتنوعة للأسئلة، و أنجز البحث حسب المنهج الوصفي التحليلي. الهدف الرئيسي من هذا البحث هو معرفة كيف يقدم المتكلم الأسئلة و لأي غرض يستعملها. هذا البحث يتكون من فصلين. الفصل الأول بعنوان (الأسئلة و لغة التدقيق) و يتناول هذا الفصل دراسة مفهوم و وظائف الأسئلة و لغة التدقيق مع الأسئلة و الفصل الثاني مخصص ل(التكنيك و استعمالات الأسئلة).

Abstract

Questioning is crucial in language, particularly in pragmatics field. The present study attempts to examine the tactics and utilization of questioning in Kurdish language in order to identify how the speaker is able to fulfil his goals by asking questions. By conducting a descriptive- analytical approach the study attempts to explore how the speaker makes questions in Behdini subdialect and what is the purpose of his questions. The current study has been divided into two parts; the first part is about questions in general and the language of meta. The second part discusses the tactics and utilizations of questioning in Kurdish language (Badini).